

paylaşım

Kartonsan
2016/1

“Quod erat demonstrandum,” bu Latince sözcük “gösterilmek istenen buydu” anlamına geliyor. BANKSY olarak imzasını bildiğimiz ama kendisini tanımadığımız sanatçı tam da bunu yapıyor. Yenilir yutulur hale getirilmeye, üzeri örtülmeye çalışılan ne kadar saçmalık, acımasızlık varsa, günlük yaşamın içinde, her zaman her yerde karşılaştığımız duvarlarda gözümüzün içine sokuyor. BANKSY’i tanımıyoruz. Yapıtlarını biliyoruz. Aptallık öne çıkar, zekâ arkada oturup onlara gülermiş. BANKSY arkada bir yerlerde gülümsüyor olmalı.

Sanat, bilim ve felsefe, bildiğimizi sandığımız hatta emin olduğumuz kavramları, saptamaları, şeyleri hedef alır, onların üstüne yürür, yerle yeksan eder. Bu nedenle her üçü de fazla cesaret gerektiren alanlardır. Sıradan insanlar bu tekinsiz sulara kulaç atmayı göze alamaz.

Sanatçılar sıradan insanlar değildir. Güneşi fenerle gösterecek kadar naiv olabilirler. Özellikle şairler. . . İçlerinden bazıları şiir gibi yaşarlar, bazıları da yaşamın şiirini yazarlar. Can Arpaç ve Sait Halim Kilimcioğlu, şiir dediğimiz sanat aracılığıyla, yaşamdan damıttıklarını bizlerle paylaşıyorlar. Üzümden şarap yapar gibi, zeytinden zeytinyağı çıkarır gibi doğal ve su katılmamış saflıkta üretiyorlar dizelerini, şiirlerini. Sait Halim Kilimcioğlu eski usul kâğıt kalemle yazıyor şiirlerini, hani mektupları da yazardık bir zamanlar, tıpkı öyle.

Sevdadan alev alev yanan kalpten bir kıvılcım düşerdi mektuba ve kâğıdın ucu yanıp kıvrılırdı hani. Şimdi e postalarımızın simgeleri var; konduveriyoruz bir tane; duruma göre gülen, ağlayan, hora tepen, hora tepen var mı bilmiyorum ama o da çıkar yakında. Belki sözcükleri aradan kaldırır yazışmak yerine simgeleşiriz.

Gidişat öyle gösteriyor. Teknolojik gelişmelerin körüklediği bir girdabın içinde dönenip duruyoruz. İnsan yaşamını kolaylaştırmak için geliştirilen teknolojik ilerlemeler, gün geliyor hızdan başımızı döndürüyor hatta yaşamımızı zorlaştırıyor.

Gelişmeler kendi iç dinamiklerini ve sorunlarını da beraberinde getiriyor. Yapay zekâ da bunlardan biri olmalı. Yukarıda değindiğim konularla birlikte, yapay zekânın geleceğine ilişkin distopik öngörüler de Paylaşım’ın bu sayıdaki konularından.

Elvan Arpacık

Saramago’nun edebiyatını inceledik, Henry Miller’in ise, Marilyn Monroe ile olan ilişkisine göz attık. Gölgesinde kalmamış olsa da Marilyn öndeydi. İlişkilerinden iyi bir aşk şiiri çıkmayacağı belliydi ama bu kadar büyük bir dram da beklenmiyordu muhtemelen.

İyi şeyler nerede oluyor biliyor musunuz sevgili Paylaşım okurları? Hayvanların dünyasında. Onların arasına karışıp giden insanlarda oluyor iyi şeyler. Hayvanların iyiliği bulaşıyor olmalı ve sağaltıcı etkisi. Doğa ve gerçek anlamda hayvan sevgisiyle hercümerç olan insan, savaşımlardan, zulümlerden, adaletsizlikten, her bir türlü kötülükten uzak kalır, bu sevgi bir koruma kalkanıdır insan yüreği için. Gülenler çıkar bu insanlara. Gülsünler varsınlar, sorunlar gülünerek değil, üzerinde çalışılarak çözülüyor.

Baytar Ziya Tan Bey ki, böyle bir safyürek, Kocaeli topraklarında yaşamış. Bu onur Kocaeli’ne kismet olmuş, .

Çevremiz düşüncesizler ve umursamazlara dolu. Bu açığı kapatmak için bize, haddinden fazla düşünceli ve haddinden fazla merhametli insanlar gerekli, hem de çok sayıda. Yoksa dünyamız savaşlar yüzünden, bir şeyleri yaparken bir şeylerin dengesini bozan teknolojilerin yol açtığı karmaşık sorunlar ve kısacası insanların hırsı yüzünden yok olup gidecek!

Gitmesin bu dünya! Bizden sonraki kuşaklar da yaşasın! İnsanlar çaba gösterebilir. İnsanlar ellerinden ne geliyorsa, küçük de olsa katkıda bulunsunlar. Tiyatrocu gençlerin yaptığı gibi. . . Küçük küçük salonlarda çok küçük imkânlarla şaşırtıyorlar bizi. Antikçağda doğan tiyatroyu, güncelleştirerek yaşatıyorlar, yok olup gitmesine izin vermiyorlar.

Latince başladık öyle gelsin sözün sonu; minimum minimorum – en küçüklerin en küçüğü-

Sakın küçümsemeyin! Su damlası damlamaktan vazgeçmezse, zamanla taşı aşındırır.

Vazgeçmeyin tiyatrocular gençler, şairler, baytarlar, BANKSY’ler.

90'ında Şiirin Sularında	2
SARAMAGO:Büyük Soruların Peşindeki Dahi	10
BANKSY:'Neden Beklemem Gerektiğini Anlamadım'	16
Genç Tiyatrocular Yeni Sahneler	22
Bir Hayvanı Sevmekle Başlayacak Her Şey	28
İnsanlar Ölür Efsaneler Ölmez Marilyn Monroe	32
Yapay Gelecek Bir Filmin Esinlendirdiği Tekinsizlik	38
Hayatın Masalın Uçan Halısı: Mektup	44

Dergi Adı: Paylaşım Kartonsan A.Ş. Yaşam Kültürü Dergisi

İmtiyaz Sahibi: Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş. Adına: Haluk İber

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü & Yayın Yönetmeni: Atiye Tuğtekin

Yönetim Yeri ve Adresi: Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Prof. Bülent Tarcan Cd Pak İş Merkezi No:5 K:3 Gayrettepe-İstanbul Tel: (0212) 273 20 00 Faks: (0212) 273 21 70 www.kartonsan.com.tr

Elma Basım: Halkalı Cd. 164 B4 Blok Sefaköy-Büyükdere Tel: (0212) 697 70 70-697 30 30 e-mail: elmabasim@elmabasim.com

Yayın Türü: Yaygın Süreli

Paylaşım Dergisi Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş. tarafından ücretsiz yayınlanır. Yazı, resim, illüstrasyon ve konuların her hakkı saklıdır. İzinsiz kullanılamaz.
Baskı Tarihi: Mart 2016

90'ında...

Şiirin Sularında...

Yazı: Ayşe Kilimci

Doksan yaş ne ki, şiir söz konusu olanda?

Kalemi eline yeni almak demek. Her ne kadar ve haklı olarak şiir en genç yaşa yakıştırılsa, otuzlar bile gecikmiş sayılsa da...

Doksanını birkaç yıl aşmış Sait Halim Kilimcioğlu ile, 90'a beş kala Can Arpaç'ın ömür masalını anlatmaya heves ederiz.

Halit Beyden olma, Danende Hanımdan doğma Can Arpaç, İstanbullu, doğumu nüfusa göre 22 Nisan 1931, kendine göre (!) doğumuysa 27 Mart 1959. Göz Düşmüş Aynalara kitabının arka kapağında şiir denemelerini tüm insanlara, şiir sevgisini Kabataş Erkek Lisesi Edebiyat Hocaları Hıfzı Tevfik Gönensay ile Zeki Ömer Defne ve bütün şairlere borçlu olduğunu belirtmiş. Birkaç kitabı olsa da Can Arpaç şiir âleminde dergiler ve bu kitaplar dışında ancak bilenlerin tadına vardığı, haberdar olduğu bir ad. 1967'de söylemiş, bakalım ne söylemiş:

*'Az yonttum, uz yonttum/Kayaları düz yonttum/Aldım gönyeye vurdum/
Ham taşım küp olmamış/. . . /Otuzaltı güz yonttum/Tenden içre söz yonttum/
Tanrı katından sordum/Ham taşım küp olmamış/Umudumu yıkmadım/Taş
yontmaktan bıkmadım/Aşk yolundan çıkmadım. . .'*

Sait Halim Bey, kitapsız.

İstanbul'da doğan Arpaç, Kabataş Lisesi ve İstanbul Hukuk Fakültesinde okumuş, yüksek ticaret okulunu bitirmiş. Kabataş'ta Edebiyat Öğretmenleri olan Zeki Ömer ve Hıfzı Tevfik'ten sevgiyle söz ediyor. Kim bilir, belki şiire

koyulmasında onların anlattığı edebiyatın ve 'kalk bir şiir oku, Can' ricalarının etkisi vardır... 37. dönem yedek subay askerliğinin ardından Halıcılık Limited Şirketi, İş Bankası ve Oerlikon A.Ş. Bölge Müdürlüğü'nde çalıştı. Mesa Şirketler Grubu Yönetim Kurulu Üyesi. Nükhet Erkin ile evliliğinden kız ve oğul babası, torunlar büyük babası. O dünyaya geldiğinde babası dört günlük mason, ancak kendi çocukları değil. Babası genç cumhuriyetin parlak adlarından, Rusya'da tekstil okutulmuş, Nazilli Basma Fabrikasını kurmuş.

Kuklalar Ya da İnsanlar

Uzat iplerimi biraz kuklacı/Sarkıt beni/Şu üçüncü sıranın başında oturan/Kırmızı başlıklı kıza doğru/Ve orada tut/Nasıl olsa/Senin bebeklerin var sayısız./Türlü oyunların.../Seyircilerin./Oysa/ Kurda yedirdiğinden beri ninesini/Kırmızı başlıklı kız/Ağlıyor yalnız.

Can Arpaç, şiirden değilse de geçimden kendini emekli edeli beri yazları Bodrum, kışları İzmir Karşıyaka'da yaşıyor. İstanbul kişizadesi olarak sürgünde sayabilir miyiz? Eş üzerinden Ankaralı. Kırk yıl İstanbul solumuş, otuz yıl Ankara, ilkokulu Nazilli'de

okumuş, son fasıl İzmir, Karşıyaka. Bodrum'da kurduğu kooperatife zengin kitaplarını bağışlayarak, site kütüphanesi kurmuş.

Sait Halim Beyciğimin hâlâ bir kitaplığı yok.

Can Arpaç, 70 yaşındayken ayakları hiç nedensiz hükümsüz kalmış, tekerlekli sandalyede ve iyi kullanıyor.

Halim Kilimcioğlu ara ara destekli yürüme gereci (Walker) kullansa da, bastondan güç alarak yürüyebiliyor.

Can Arpaç

Her iki şairimiz de başlangıçta farklı söylüyorlar, giderek sosyal toprakta çimleniyor dizeler, bir ömrün sonunda ikisi de bilge, serbet vezinde... Gelin Can Arpaç'ın gurbetine sokulalım:

'Gurbet: Bütün kapılar bana kapalı/Yabancıyıym bütün evlerin/Ne olur merhaba dese birisi/Önünden geçerken ben kahvelerin/Sararmış bir yaprak düşse ağaçtan/Bir kedi yavrusu görsem kimsesiz/Yumruklar tıkanmış gibi ağzıma/Otel odalarında ağlarım sessiz/Dipsiz bir kuyudan su çeker gibi/Gün uzar geceler yürüyüp gitmez/Bir kadehle başlar insan içkiye/Şişeler boşalır yalnızlık bitmez/Yorgun kamyonlar deler geceyi/Trenler her akşam ayrılık taşır/Bütün insanları uykuda kentin/Beynimde bir kurt durmaz dolaşır/Gurbet... Gurbet... Gurbet...'

Kimse demesin hayat Ali'ye zor, Veli'ye kolay, kimse demesin ama onun çıkınında fazlası var, insanı var, kazancı var, diye, kimse demesin... Her kulun bir hüneri, bir nasibi, bin bir acısı, sınavı var. Yazılı sözlü sınavlarda savrulmadayız. Borçlu geçen yok, borç öbür âleme devroluyor, oradaki sınavı bilen yok, ama denklemler burada kuruluyor olmalı... Ondan söylemiş olmalı 'Diriliş'i: *Gideceğiz/Belki bir yağmur sonu/Dallardan süzülen damlaların/Toprağa dönüşü gibi!..'/Bir akşam vakti ya da,/Açık denizlerde güneşin/Her gün sönüşü gibi!..'/Bir boşluk doğacak aramızda/Üç boyutlu,/Sahipsiz kalacak gölgemiz...'/Bir şafak vakti ya da,/Güneşin dağlardan inişi gibi/Dostlar hatırladıkça dirileceğiz...'*

Can Arpaç'ın kendi masalının ilkbaharında ailede çözümlenme, hicran, ayrılık var... Evin delikanlılığından, reis rütbesine geçiş, bunun zorlukları var. Annenin mutlu bir kadinken hicrana yazıldığı var. Bugünlerde şiir nerede? Yoldaşı olabildi mi acaba? Direnç ama, hep var, derinden kavrayan üstün bir akıl da... Hayatın üstesinden gelmesi, 'olgunluk imtihanını' bir solukta vermesi bundan ...

Ya şiir? Bence karşılıksız aşk, şiirle arasındaki. Bir son yazmak gerekmez. Kanaatle geçmiş olsa da, keşke diyorum, direnseymiş, şiir durağında kalaymış, adansaymış. Malum, bir ömür bahşedince kalpte şakıyan o mağrur kanarya, zümrüd-ü anka kuşuna dönüşüyor.

Can Arpaç ailesiyle

Can Arpaç yaşgününde

Hasret Türküsü'nün son dizelerine buyurunuz ey hazirun: *'Bırak güzel bekleyişi bitireyim vay.../Yare varıp şu hasreti yitireyim vay...'* Hasretinden, varamayışından mutludur, şair. Şiir durağında ün'ü, bilinirliği, ömür vakfetmeyi gereksiz buluşu da hasretin güzelliğinden olmalı...

Güven Parkı

*Bu kente Konya asfaltından girer güney rüzgârı
İnönü Bulvarından geçip Atatürk'e döner
Güven Parkında soluklanır.*

Bu kente Konya asfaltından girer ilkbahar...

Çiftlik'ten başlayıp Bahçeli'ye uğrar

Güven Parkında tomurcuklanır.

Bu kente Konya asfaltından gelir işçi kızları

Balgat'tan çıkıp dolmuşa biner

Güven Parkında toplanır...

Açksa kısmetleri kimi çamaşıra kimi temizliğe...

Bir büyük eve kapılanır her biri gündelikçi diye.

Bu kente Konya asfaltından geldi Fatma kız

Kocası, çocuğu, kabı, kaçağı... Yayı, yorganı ve yer yatağı.

Bir göz konu yapıp girdiler Üçtü sayıları

Üç yılda altıya yükseldiler.

Büyük şehirdi burası Acımasız... kalleş... katı...

Yitirdi sonunda kocası yük taşıyacak tâkatı.

Sürdü Fatma kızı kente el kapısında hizmete.

Şimdi Konya asfaltından geçip

Güven Parkına gelir her sabah kucağında yeni doğmuş bebese

Ama çocuklu kadın istemez herkes bekle ki kısmet gelesi.

Çok sürmez Dokuzu vurur saatler

Güven Parkının az ötesinde bir çocuk bahçesi uyanır.

Can Arpaç babasıyla

*Çocuklar güler... çocuklar kayar... çocuklar salıncak sallanır.
Onbire yaklaşır saatler
Bir bebese bakar Fatma kız bir çevresine.
Bir evdekileri... bir işsizliği düşünür.
Göğüs kafesinde çırpınır bir kuş bir korku büyür.
Ve Konya asfaltının az ötesinde bir kadın yürür.
Sağ omuzunda çocukları Aşk der... ekmek der...ANA der...
Sol omuzunda adamı Aşk der... hizmet der... para der...
Konya asfaltının az ötesinde Fatma kız sallanır ...
Fatma kız kayar... Fatma kız düşer...
Oysa bilmez ki Fatma kız her yeni gün bir başka türlü ak
bir başka aydınlıktır.
İnsanın çabası ekmek umutları katıktır.
Ağlar çöktüğü yerde hafifler yüreği çocukları çiğ gibi
yıkılırlar aklına.*

Can Arpaç Anıtkabir Defterini imzalıyor

*Ayak bağı... hayat bağı çocuklar Hem dert hem ferdakârlıktır.
Kim bilir belki yarın der Fatma kız belki yarın çocuklarını şanslıdır!..
Fırlar çöktüğü yerden çocuk bir başka türlü aşk...
Sonsuz fedakârlıktır.'*

Alpay bestelemiş, bu şiiri, sonra şarkısını söylemiş.

27 Mart 1959'da 1. dereceden çırak olarak başladığı masonluk kariyeri sonunda 33. dereceye ulaştı. 18 Nisan 1992'de Türk Masonlarının üst seviyedeki büyük ustası oldu. Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locasının büyük ustası Arpaç, zorlu baba evini kırık almadan, anaya direk olarak okuyup bitirmenin sonrasında, çalışma hayatında durup dinlenmeden çalışmış, bütün koşturmaca arasında en büyük desteği gene şiir... Küçükken ezbere okuduğu şiirler, büyüdüğünde karaladığı, onun deyişiyile 'şiirimsiler' yoldaşı. Siz onun şiirimsi dediğine bakmayın. Çay Yetiştiricileri'ni okuyun, görün...

*'Çay bahçesinde/üç ortak.../Güneş/Su/Toprak./Çay fidanında/Üç yaprak.../
Alinteri/Yarım ekmek/Savaşmak/Çayın şekeri/Üç topak/Emeklemek/Koşmak/
Kocamak/Çayın kaderi/İlk yudumda mutluluk/Sonunda yokluk/Ara yerde tavşan
kanı yaşamak...'*

Kimine göre, bir çıkar grubu, kimine göre Tanrıtanımaz kişilerin oluşturduğu iddia edilen mason derneklerinin amacını, "İnsanlar arası kardeşlik bağı kurulması, pekiştirilmesi, insanlığın hürriyet içinde gelişerek ilerlemesi" olarak tanımlıyor. Masonluk, ideal insan olmak için bir uğraş, bir düşünce tarzı, zor bir yol. Tek başına aşması zor olunca, yoldaşlar bir araya geliyor. Hür Masonluk, din, inanç ve sosyal durum ayrımı gözetmeden, iyi ahlaklı ve aydın erkekleri aralarına alıyorlar. Kelime anlamı duvarcı demek, ondan olsa gerek, gönye ve pergel simgeleri. Geçmiş 400 yıldan çok olan meslek örgütü, masonluk, duvarcı ustaları birliği. Gönye doğruluk anlamında, pergel aklın, uzuvlara hakimiyetin simgesi. Masonluk, Osmanlı İmparatorluğu'na dek uzanıyor. 1738'de Galata'da Fransızca çalışan bir locanın varlığı söz konusu. 1773'de İzmir'de bu şekilde çalışan locanın dokümanı var. Ülkemizde ilk kuruluş, Mısırlı Prens Halim Paşa'nın 1861'de kurduğu Şura-i Ali-i Osmani. Ancak bu kuruluş saltanat çekişmeleri ve Mısır Hidivleri arası anlaşmazlıklar yüzünden çalışmalarına handiye yarım asır ara vermiş. 1909 Haziranında Mısır yüksek şurası Prens Aziz Hasan Paşa Maşrık-ı Azam-ı Osmani (Büyük Loca) yı kurmuş. Bu dönem imparatorluk sınırları içinde 65 locanın varlığı biliniyor. İlk dünya savaşı sonrası sınırlar değişince loca sayısı da azalmış. 1929'da adı Türk Yükseltme Cemiyeti Türk Büyük Locası olmuş. 1935'te Türk Masonları 35 Muntazam Loca'da çalışıyor. İçişleri Bakanı Şükür Kaya da mason, Ata'nın çevresinde pek çok mason var. Ortak görüş, politik bir istismarı önlemek için Türk Masonluğunun kendi iradesiyle çalışmaları durdurması. 13 yıl

Can Arpaç ve Nükhet Hanım

aranın ardından, 1948'de M. Kemal Öke'nin çabası ile Yüksek Şura, Türkiye Mason Derneği adıyla çalışmalarına başlıyor. 16 Aralık 1956'da Türkiye Büyük Locası yeniden doğuyor. (Alıntı: Panorama Dergi, 34.sayı, 18 Ekim, 2006)

Küçüklüğümde, İzmir Alsancak Gül Sokaktaki dernek binasında (uyuduğum için) kaybolmuşluğum var. Ananem oranın çalışanları Sayme ve kocası Şaban'la komşuydu. Tavanı mavi boyalı, üstü minik yıldızlarla bezeli, yer siyah beyaz taştı. Anlamı, hayattaki zıtlıklar, varlık - yokluk, doğum - ölüm, tutsaklık - özgürlük, insana yakışanınsa, uç noktalara savrulsa bile, direnmek, hayatı ve insan onurunu, kardeşliği öne çıkarmaktı. Üç büyük dinin simge kitabına eşit saygıyla yaklaştıklarını, kusursuz insan olunamayacağı için kendini mason olarak nitelenenin bile, hadsizlik sayılabileceğini, öğreniyoruz...

Kâğıt Dünya şiirini duvarcı çırağı olmaya çalışırken mi söyledi acaba?

'Kâğıttan bir top yapmış/Çok eski zamanlarda/Ünü kendinden büyük bir yüce kişi/Masal bu ya. . . /Yaramaz çocukları varmış/Sözün gelişi/Günlerden bir gün/Bir kutu geçmiş ellerine/Çinde renk renk yağlıboyalı/Ve çocuklar/Kâğıttan topun her yerine/Fırça çalmışlar/Yeşile düşen orman/Maviye düşen deniz/Ve toprak/Ve hayvanlar/Ve biz!.../ . . /Öyle çokmuş ki işi/Yaptığı topu unutup/Hiç aramamış o yüce kişi./Ve akli karalı bizler/Bu kâğıttan dünyada /Kâğıtlara bakıp mutlu/Kâğıtlara bakıp dertli/Kâğıtlarımızca zengin/Kâğıtsızsak fakir/Kâğıtta yazıyorsa evli/Yazmıyorsa bağımsız/Nüfus kâğıdınca sağ/Gazete ilanınca ölü/Kâğıt alıp/Kâğıt veriyoruz birbirimize/Her Allahın günü. . .'

Operatif masonluk (duvarcılık) teşkilatı MS. 975 yılına uzanırken, spekülatif masonluk 1717'den bu yanadır. Öğreti sembollerle, efsanelerden esinlenmiş teatral metinlerle yapılırken, tıpkı üç kutsal kitap ve üç büyük dinin törenleriyle ortak yanları var.

Arpaç saltanat üzere kafa yormuş, ama, bu dünyevi bir saltanat değil.

'Ne zaman öttü bu tren düdüğü?/Ne çabuk başladı dimdik yokuşlar!/Kim yıktı oyuncak köprülerimi/Söyleyin lokmamı paylaşan kuşlar' derken, 'Ol Saltanatın' adını düşerken şiirine, 'Cadı kazanında bozumdu büyü/Boyumca uzadı pantolonlarım/Belki bir sandığın dibinde oynar/Kurşun askerlerim ve balonlarım/Büyümeğe isteyen çocuk nerede?' diye suçluyu göstermektedir: Zaman. . . 'Bendeydi şeytanın sihirli tüyü/Yedi dağ dolaşıp yedi dev kestim/Ninem doyumaz masallarında/Yenilmek bilmeyen şanslı prentim/Tahta atım hani, ninem nerede?/Ne kuşlar bana dost, ne tahta atım. . . /Büyüsem diye diye biten çocukluk/Görüp göreceğim tek saltanatım'..

Şimdi ne yapıyor şair? Sahi, bütün şairler şiir söylemekten artan zamanda ne yapar sizce? Gene şiire el eder, bence. . . Şiir düşünmeden, dize düşmeden nasıl yaşar ki şair? Elbet sözümüz esaslı şairlere, en azından o kumaştan biçilenlere, yoksa nüfusun % 110'u şair olsa da şiir kitapları beş yüzü bile zor satan bir ülkede, şiir miir beyhude, belki yalnızca miir olsa gerek.

Şimdi de düşünüyor, hayal kanatlarını gerçek libasına takınıyor, okuyor, yazıyor, kendini geride tutarak, hâlâ ham taşı yontmada, tamam demiyor, oldum demiyor, ben bile demiyor, işitin ey Benzade'ler!

Antikacı dükkânında bir saat/Durdurmuş kollarını on ikiye beş kala/Örümcek bağlamış yalnızlığında/Geçmiş günlerini yaşıyor hâlâ. . . /Antikacı dükkânında oturmuş zaman/Bir ihtiyar kadın var/On ikiye beş kala/Yemen'de şehit düşen oğlu için ağlayan/Antikacı dükkânında çocuklar fesli/Birdir bir oynarlar/On ikiye beş kala/Macuncu geçer sokaktan/Zurnası altın sesli/Antikacı dükkânında koltuklar tozlu/Cumbaya oturmuş da/Katibini gözler bir genç kız/Sırma saçlı hotozlu. . .' diye giden antikacı dükkânından, geldik antikanın antikasını dem'lere, ne çare?

Benim şair Can Arpaç'ı tanıyışım, Elin Üstünde Kimin Eli Var, ile bir ömür yoldaşım oldu, bana bir güzel şarkı fısıldadı.

Elin Üstünde Kimin Eli Var

Yağmur yağacaktır/ve islanmamak/kayanın elinde değil..

Güneş vuracaktır bağrına/ve ısınmamak/kayanın elinde değil..

Bir yaş...bir kuru.../Bir soğuk bir sıcak...

Tam orta yerinden çatlamamak/kayanın elinde değil/Meşe rüzgâra salar palamudunu/çam kozasını...

Gayri ötesini düşünmez bu ağaçlar/Bir çatlağa yerleşince toprakta/Kök salmamak/tohumun elinde değil.

Güler kaderine granitçe/Karşı dağın bağı yanık kayası/Bir ağaçtan gebe kalıp kalmamak/artık elinde değil.

Büyür kayadaki çatlak/ağaçtan yana.../Fidan olur.../gövde olur.../dal olur.

Bir gece yeşile boyar yamacı/Türkülere söz olur.

"Meşeli dağlar meşeli/dibine halı döşeli"

Meşeli olup olmamak/Dağın elinde mi ?...

Meşeli mi olursunuz, başı bulutlu mu, bilemem, ey hazirun?

Hercai mi, hoyrat mı, şair mi, onu da bilemem, ki bu sonuncusu bir ayrıcalık, zulümlerin en güzeli belki, diyelim oldunuz, bunun farkına varır mısınız, yoluna adanır, ömrünüzden geçer misiniz, onu da bilemem?

İyi insan olmak ama, herkese yaraşan, en kolay olan...

Siz iyi olun, şiir yoldaşınız olsun, yolunuzdan da iyiler karşı gelsin.

Doksanında şiirin sularında olan iki şairimiz Can Arpaç ve Sait Halim Kilimcioğlu'nun ömrü daha da uzun olsun, akıl ve gönülleri dert görmesin...

Kitapları

Göz Düşmüş Aynalara (1974 şiir denemeleri)

Belki Bir Gün Sahafalarda (1986, şiir denemeleri)

Az Yonttum Uz Yonttum (Konuşmalar, 1959-1992)

Bir Çekicim Var Vurdum Taşa (1992-1996)

Bu Sınırsız Dünya Hepimizin (M.yurt dışı izlenimleri)

Şiir Sandığım (2009, şiirimsi dizeler)

Bu kitapların dağıtımıcılar dışı satış geliri, öğrencilere karşılıksız burs olarak dağıtılmış.

Mensucat alanında fabrika yapılması için Sovyet Rusya ile yapılan anlaşma uyarınca; Sümer Bank adına 1935 yılında oraya öğrenci gönderilmesi, Nazilli Basma Fabrikasının ilk adımıdır.

Can Arpaç'ın babası Halit İbrahim Bey Rusya'da iki yıl eğitim alır ve Nazilli Basma Fabrikası kurucularından biri olarak işe başlar. Ailesini de yanına aldırır. Fabrika kasabanın dışındadır... Ulaşım, bozuk bir karayolu ve tren istasyonu ile bağlantılı bir dekovil hattıyla sağlanır.

Halk mazotla çalışan bir tren yavrusuna Gıdı-Gıdı adını takmıştır. Ama küçük görülen bu tren fabrikada çalışan ve lojmanlarda yaşayanlar için atar ve toplardamar görevi yapmaktadır, asıl değeri Atatürk'ün fabrikayı açmak için gelişinde bu hattı kullanmasıdır. Açılışını yaptığı son fabrika, budur. Tören alanına dek serili kırmızı halı kenarında, günün modasına uygun bahriyeli giysili altı yaşındaki Can Arpaç çakı gibi selam durmaya çabalamaktadır.

İvan adlı bir Rus mimarın eseri olan fabrika Nazilli'nin çehresini değiştirir. Basma Spor adıyla ilk futbol kulübü kurulur, sonradan adı Nazillispor olacaktır. Basma fabrikasının açılış tarihi olan 9 ekimlerde basma baloları düzenlenir. Nazilli'de gencer adeti vardır, pazara inen gelinlik kızlardan beğendiğine çiçek yollayan delikanlı, bu çiçeği kız tarafından kabul edilirse, evlenme niyetine sıcak bakmış demektir. Kızın çiçeği kabulünün ardından, oğlan evi kız evine kız istemeye gidebilir...

Nazilli Basma Fabrikası, Halit İbrahim Beyin başkanı olduğu hal-keğitim merkeziyle, öğrencilere dil ve tiyatro eğitimi verilmesiyle, işçi kadrolarıyla, aydınlık bir yol olmuştur ve Can Arpaç bu yolda yürüyen çocuklardandır.

Sait Halim Kilimcioğlu

İzmir, 4 Mart 1922 doğumlu.

Doğum günü için 'fırtına vardı', 'güller açmıştı', 'harmanda' vaktine gönderme yapmayan bir ailenin ikinci oğlu, diğer beş kardeşi gibi, doğumu günü gününe kaydedilmiş, hep si iki isimli. Aile, köklü; kimlerdensiniz efenim? Katipzadelerdeniz. Hayata varsıl koyulmuş, 'yok'a sonradan yazılmış.

Sait Halim Bey, ilkokuldan ötesine uzanamamış. Eli kitaba on yaşında değmiş, annesini yitirdiği yıl. Avukat amcası ünlü ve tuhaf bir adam, iş dururken, tüfengini sırtlayıp ava gidiyor... Büroyu yeğeni açıyor, toz alıyor, evrakları düzenliyor. Orada şiirle buluşuyor, şiirin farkına varıyor, feleği şaşıyor... Nazım'ın bazı şiirlerini hâlâ ezbere okuyor. Söleşimizde daldan dala konduk, kelimeleri unutmadan, cümleleri doğru kurarak, koca bir ömrü birkaç saate sığdırmak istercesine konuşurken, iki soluk arası sorabildim. Bazen 'ne diyordum, nereye geldim?' dediği oldu, el insaf, yaşlılarını düşünürsek...

"Şiirin kişiliği var, sesiyle, tarzıyla kendi gelir, istemezse gelmez. Serbest mi, nükte mi, ona kendi karar verir. Halk şiiri gayet sevimli, kestirmeden ve doğru ifade eden beyitler yazar. Karacoğlan, Veysel Aşık (böyle dedi), usta Neşet, evet dediğin gibi 'sevda sırınan olur', ama, karın doyurmaz, oyalır, sevdendir, şaşırtır. Serbest vezin son asrın cümlelerin uğraşış da, takım diyoruz ona, bağlantı kelimeleri birbirine ısındırmak, sevdirmek suretiyle onların dilini terbiye etmektir, edebiyat..." Nasıl, ey hazirun? Edebiyat satış matış, reklam meklam, kazandıran kaybettiren, şan şöhret ve takımına taraftar getiren değildir, dil ve gönül terbiyesidir...

Edebiyatın bu yeni zamanlarda sanıldığı ve dayatıldığı gibi, bul karayı al parayı ve lay lay lom bir iş, vicık vicık aşk ve naylon kurgular olamayacağı, şair-yazar-bestekâr kartı dağıtınca öyle olunmayacağı başka nasıl söylenir?

Tel zimbayla sırtı tutturulmuş, kapaksız, daktiloda yazılmış, titrek bir el yazısıyla hece, dize eklenmiş şiir defterinin arka kapağında kurşunkalem ve el yazısıyla yazılmış:

Şiirlerim.

1945/1960

Altında imzası, o da kurşunkalemle atılmış.

Evet, ey hazirun, kendine şair demeye dili varmayan Sait Halim Kilimcioğlu'nu takdimimdir...

'Hazreti Davut gibi, yüzyıllarca yaşasan/Karun gibi zengin, Lokman gibi ün yap-san,/Bir sır var ki alemde takdiri rabbanidir./Bu gerçeğe ıftira, insanın cahilidir.'

Kasım, 1954

İftira ile insan arasına bir çıkma yapılmış, 'en büyük cehalettir', yazılmış. Cehalet gelmiş, kendine yer açmış olmalı. Halim Bey bu dizeleri düştüğünde yaş 32, kendileriyle ülfetimizin ilk yılı.

'Acemi Hitabi' mahlası kullandığı şiire, 8 Şubat 1946 tarihi düşünülmüş:

Uyudum düşümdesin,/uyandım hayalimdesin/Ah, sen her şeyimsin/her zerremdesin/ Gözümde nur/Canımda can/Alemde yeksin/Bazen yedi renk olur/ Dünyamı çelenklersin/Bazen bir zezem olur/İmanı tazellersin/Sanki sen bir ilahe/ Efsaneler gibisin/Ezeldi adın/Ebediyetsin.'

Acemiliğe dört elle sarılıyor, hâlâ acemi kalabilmek ona göre bir lütuf.

Tanrısıyla söyleşir, ona seslenir, yârin güzelliğini öğerken bile, asıl hedef yaradandır. 'Mahrum bırakma beni bu ulvi manzardan/Bak neler fışkıracak, gönlümdeki yaradan/ Aşk ölümden kuvvetli, ebediyet

Sait Halim Kilimcioğlu

Sait Halim Kilimcioğlu arkadaşlarıyla

manası,/Gözlerinin içinde hayatın muamması/ Gül lebinde açılışın, gonceler deste deste,/Yine aynı özleyiş, bülbülün bestesinde'

'Hüseyin Serhet Beyin eşinin vefatı ile yazdığı şiirdir 'başlıklı destan söyleminde bir şiirine rastladık, ancak, bilemedik, bu da mahlas mı, yoksa Hüseyin Serhet Bey diye biri var mı? Google hazretleri yok diyo, şahsım bilmiyor...

'Bülbüle eş daldayız/Bir aşkın şarkısıyız/Saz onda kadeh bende/ Gönüller şarkı-sınız./Sözde sazda biz varız/Dört mevsimde baharız/Bal bizde ateş bizde/Gece gündüz yanarız.' Kırklı yıllardan bu dizeler.

Serbest, hece, halk şiiri, destan türleri denemiş, Rubai için ilerde belki, diyor.

İyi ki gece gündüz yanmışsınız Sait Halim Beyciğim... Yanmış ve söylemişsiniz, 'Anı balda, dil gülşen, çiçek özünde iken... 've 'beyaz yaşlı bir mendil, sallanırken istasyonda' Karşıyaka'da...

Aziz şehitlerimize ve kahraman ordumuza ithaf edilmiştir, mühürlü kahramanlık şiiri de var, eşi Ülker Hanımı yitirince kalbî yangınını söylediği de. Acemice olan var, hayat bilgisi kitabındaki şen köyler, gül yüzlü köylüler, uyku mahmuru Ayşe'ler de, ama, belli ki bunlara acemi kalmış, söylemiş olmak için söylemiş.

Yanmış, kanmış, söylemiş, susmuş, peki geçimi nasıl etmiş?

Matbaa işçisi olarak. 13 yaşındayken, yani 80 yıl önce, Kemeraltı'nda bir matbaacıya çirak durmuş. Sanat altın bilezik, ekmeğe yedirir, şiir tek taş pırlanta, kalbin örse koyup, döğmek, döğmekle kalmayıp suya sokup, çelikleme. O vakitler çirak aranmıyor, çocuklar gidip üstelerek usta yanında duruyor, sanat öğreniyor, duruş o duruş, sonrası hayata ve şiire esas duruş...

10 yaşında çocuk okur, sonra şiire ve hayata çiraklık, beş kardeşe abilik, 20 yaşında asker. İki yıl Afyon'da iki yıl Basmane'de tabur idarecisi. Evet efemim, dört yıl asker, 74 yıl önce askerlik şimdiki gibi mektupla yapılmıyor, şipinişi, ona light diyorlar, yapılmıyor.

1945'te harp bittiğinde (!) Devlet Demiryolları Matbaasında, cimbızla hurufat dizer, yazılar parmaklarının dikkatli, hızlı hareketiyle yeniden yazılır, kurşun kazanı kaynar. Devir harp yıllarıdır, sabahları ılık, limonlu su içerek sağlığını korur, her yere yürür insanlar, öğün ikidir, akşamları kahvaltı iyidir... Yama, pençe, yılları ve tasarruf, o da paran varsa. Radyo ve sinema zamanları, aşk henüz tedavülden kalkmamış. Şiir ise baş tacı.

Fonda Alexandre Duma Fil, baba oğul, sonra Gorki, çevrilen her eseri, masallar, Esat Mahmut, Rüzgâr Gibi Geçti, Rıza Tevfik... Kitaplar sezdiğiniz üzere satın alınmıyor, ciltçiliği öğrenen Sait Halim Bey mutfaktaki küçük tahta masada cilt yapıyor, o masa hayatın tedris edildiği bir kutsal rahle zaten, kendisi cilt yapar, şiir gelince, şiiri yazar çizgili, kırmızı marj'lı mektep defterine (!) gündüz kız kardeşi börek açar, üstünde. 'Masa da masaymış ha...' (E.C)

Çok yakışıklıdır, Sait Halim Bey'ciğim, tığ gibi, uzun boylu, kumral saçlı, yeşil gözlü, elleri ince uzun, kendi temiz, tiril tiril, beyaz yüzlü. Napoliten söyler, tango yapar, dimdik yürür, resim ve karikatür çizer, hem baya iyi çizer, zamanın DDY dergisinde 1945'ler ve sonrasında, kapak ve resimlerin, vinyet olduğunu bilmedikleri küçük çizimlerin çoğu onundur. Dergi kapak çizimleri ve annesinin bir alemünit fotoğrafisi için neler vermez şimdi, ah... Söyleşi boyunca ah eden, yanıp tüten bende'nizim, o vakur duruyor. Eh, hayatın, geçimin üstesinden gelen, şiire iyi çiraklık eden, siyah beyaz bir ömrü renklisiyle rötuşlayan, sesi, resmi, hitabeti, duruşu esaslı bu asırlık delikanlıya da başka tür-lüsü yaşamaz.

Serde âşıklık ve matematik varken hele... Zaten bu şiir denen meret hep yüksek zekâlılara kısmet. Halim Bey astronomi okumak istermiş.

Arap Haşim, yakın arkadaşı, o da matbaa işçisi, şiirde onu teşvik eder, ki kendi de şiire aşinadır, denemektedir, ama, arkadaşının söyleyişini farklı bulur, ona yardım eder, öne çıkarır, yazık bir Haşim'dir o, yetenekli ama başkasını kendinden ileri düşünen, yazık ve kayıp Haşim... Haşim'lerle var bir tılsımlı ülfeti, şairimizin, yoldaşı da, sevdiği şair de, şimdi damadı da Haşim.

Konak meydanına şiir söyler: 'İnsanlar bölük bölük/Geçiyor elekten/Kimi kalbur üstü, kimi taş/Kimi asude/Kimi has/Öyle bir hengâme ki/Büyüyor yavaş yavaş/Nerede ilk günah?/Atılan ilk taş?'

Konak meydanı soyuna aittir, Halim Bey'ciğim uzağın-dan geçmekte, hakkından sarf-ı nazar etmekte ancak ata konağına bir nazar atfetmektedir...

Rıza Tevfik hayranı, ezberden okuyor, 'Şam-ı Gariban'ı. 'Ey Rıza, ah etsen şu taşlar erir/Talihin ne acııp cilve gösterir/Çamlar kanat germiş bir huma gibi/Çiçekler acııp muamma gibi' diye gidiyor, son dizeleri birazcık da kendine söylüyor gibi, 'sende derya gibi daima taşkın daima çalkanır bir gönül vardır'...

'En ilham verici şey, son vurgu' ona göre. 'Aldığın zevk arttıkça fikir ve düşünceyi çarpıştırırsın, matematik gibi tıpkı...'

İşte, buyurun ben demiştim, şairin tangosu ne kalbindekiyle ne şarkıyla, onun tangosu kendisiyle, matematikle...

Yoksa niye desin, 'Tanrı tekrar/Adem'i yaratıncaya kadar/Aşka ve sevgiye/Tutsak kalacağım' diye?

Matematiğin ve aşkın devr-i daimi olmasın, şiir? Yoksa Tanrı kelamı mı?

'Sen doyunca, tamam, vurgu tersine döner, büyük çarpıştırmadan sonra, geldiği yere öyle gider. Vurgu hayatın devamlılığını sağlar, aşk gibi, insanoğlunun sudan karaya çıkıp yeni vatanına adapte olması gibi. İki gücün kuvvetle çarpışmasıdır, aşk...'

Evet üstadım ve tarümar olmasıdır, sonra o kırıkların toplanıp yapıştırılıp, karalardan sulara, yani gözyaşına yürünmesidir. Bunu ona demedim elbet, notumu kırabilirdi... Büyük patlamaya gönderme yapmış olabilir, o zaman gelsin kainat...

'Aşktan vazgeçemezsin' buyuruyor. 'Her insanda vardır, kimisi fark etmez. Aşk da onu fark etmez belki, kim bilir?'

Aşkın üstüne basıp geçtiği kişilerden olmayın ey insanlar, fark eden, aşkın altını çizen, aşkı temize çeken, onun çeliklediklerinden olun. Bunu o demiyor, ben diyorum, eh izin verin de, genini aldığım gibi, elini de alayım...

Bir çalgı çalabilmeyi istemiş, öyle çok istemiş ki... Bunu yapamadığına yanyor. Mizika ve ıslık çaldığını, hem iyi çaldığını hayal meyal hatırlıyorum ama, birazcık yapmayı saymıyor, hiçbir konuda, şiirde bile, yapacaksın tam yap...

'Evrenin varlığında/Görünen kaza değil/Ezelle ebediyet/Rabbaniyet bir delil / Canlı cansız her mevcut/Var olmuş bir batında/Bir noksan göremezsin/ Rabbimin yapısında/Dinle yer ile semavati/Ahırinde neler var/Peygamberi alemde/İlm-i hakdan haber var/Şefkatiyle bağlanmış/Can ile cananını/Hayr ile matlup kılmış/Hikmet-i encamını/Sır değildir alemler/İlmin gerekçesinde/Bulacaksın kendini/Bin renkli bahçelerde/Elindeki fidanı/Sebepsiz bilme sakın/ En güzel emanettir/ Sana verdiği hak'kın/Yerde gökte yazılı/Satır satır hakikat/ Birbirine muhtaçtır/ Her gördüğün mevcudat.../Beraatin verilip/İlahi imtihanında/Yeniden doğacaksın/Ebediyet yolunda/ Sen alemler içinde/Tanrının sevgisisin/ Cennette doğan aşkla/Ezel, ebediyetsin...'

Buldum, bir adını daha buldum, 'Katipzade Seyit Halim Kilimcioğlu, Karşıyaka/İzmir 1948' şerh'i düşmüş, Körfezde Akşam şiirine, 'Güneş alev dudağın, yapıştırmış enginin/İllık penbe tenine, iştiyakla bu akşam/Dalgalar kakkahayla erguvani sahilin/Kucağına düştüler, mest olmuş gibi hazdan/Bu ilahi vuslatın, zevkiyle efsanevi/Bir alemde sesler var ruh gibi, Afrodit'ten/ Ben de mestim bu akşam, bezmimizde üryani/Rakseden güzellerin sunduğu badeleden.'

İlk acemi (ve ona kalırsa hâlâ ve hep acemi) dörtlük: 'Fal değilsin avucumda/Bir hikmetsin her mevcutta/Ecel vakti ahir anda/Bir kitapsın başucumda' derken, yaradanına, 80 yaşında, Yunus misalidir, 'Yürüyorum yane yane Yunus misali/Kadehlerle dost oldum, Hayyam misali/Leylasını kaybetmiş mecnun misali/Billahi buhalimin aşktır vebali.'

Âşıklıktan, farkındalıktan şairliğe terfi olabilir mi, hali? Yoksa hiç'lik makamına ulaştığında, 'beni, hayaline sor/o beni tanı' faslına mı, terfi...

Edebiyat terbiyedir demişken, alemleri, insanı olduğu

kadar, dili de terbiyedir, ona göre. 'Etkileri sonra çıkacak olsa da. Ama çıkar, yerinde durmaz, insanlar onu tanırlar ve taşır. Bir yerde mahsur kalmaz, iyi söz. Şimdi, çok enteresan şeyler çıkar, şaşıyorsun, o cümlelere, dizelere adapte olması çok zor. Şiirle uğraşanlar çünkü, inkılapçı! Buyurunuz...

Şiirin, aşkın, hüdanın, hürriyetin söylenmesi icab ediyor. İnsanların söylemek istediklerine manii olma, hadiselerin önüne geçmek için konuşmalı. Cesurlar konuşur, gayrisi gü-rültüdür. Konuşmak isteyene mesaj ver ve dinle... Dinle...

Uzayı çizermiş, çizirdi evet, anlayamazdık. 'Nihayetsizliğin kendi kendine oluşumu. Kainat, neye baksan hayat, hayatın içinde neye baksan hayal. Ve derin düşünürsün, bir kusur, eksik bulamazsın. Senin anlayabileceğin dereceye kadar vardır hem hayat, hem kainat, hem hayal...

Para silahtır, sıraya sokar, ama, hizaya sokmaz. İmkânın var da yapmıyorsan, hiç'sin. İğneye iplik geçirmek, düşeni kaldırmak, yardım, vermeyi bilmek, sevmek bilhassa en büyük hayatiyet ve verimkârlıktır. Parçalananı birleştirir... Hayat...Enteresan.'

'Tanrı seni gündüzünden/Aydınlanmış kamerinden/Çözdün bağı gözlerimden/Seher vakti ezan ile/ Tende gülün alev alev/Bir gariptim aşktan evvel/Vuslat demi sırdır güzel/ Seher vakti, kor halinde. /Alem aşkım has olmaktadır/Destur ile yol bulmaktadır/Vasfım hak'kın takdirine/Gece gündüz kul olmaktadır.'

Haklısınız, hayat enteresan...

'Artık ben ben değilim/Bende benlik kalmadı/Beni ben eden halim/Acaip bir hal aldı/Bakarım gözlerimle/Gözlerim benim değil/Tutarım ellerimle/Ellerim benim değil/Bir rüya içindeyim/Yar gel beni uyandır/Altın kafes elimde/Bülbül içinde değil.'

Hayat enteresan, demiştiniz değil mi üstadım? Çok enteresan hem de... Ne yol tükeniyor, ne çare, ne aşk bitiyor, ne şiir yolunda çile ve keyf... Evet yolumuz yüze, artık yürürken bastonsuz olmuyor, Ülker Hanım çekti gitti, kızınızın yanında yaşıyorsunuz. Kitap okuyamıyor, dans edemiyorsunuz, ama hayal kurmaya ve şiir söylemeye, eskisi gibi olmasa da çizmeye engeliniz yok...

Rubai mi diyoruz? 'İleride', evet...

SARAMAGO: Büyük Soruların Peşindeki Dahi

Yazı: Reyhan Yıldırım

“Yolculuk ancak onu tamamlarsanız anlamlıdır,” demişti Saramago, Yitik Adanın Öyküsü’nde. Okuduğum ilk kitabı değildi. Kendine doğru yaptığı yolculuğu tamamlamışken, olasılıkları araştıran tüm sorulara ve zaten verilmiş olduğu için sorusunu arayan tüm yanıtlara hâkim olduğuna kanaat getiriyorum şimdi.

Yazar, büyümlü gerçekçilik akımının en önemli temsilcilerinden biriydi. Sorularıyla ezber bozar, okurunun, farz etme yoluyla, verili gerçekliği aşıp sığığın ötesine, tu-

haf düşünce deneylerine açılmasına neden olurdu.

José Saramago 1922’de Lizbon’un küçücük bir köyünde doğdu. Portekizli yazarın ailesi yoksul olduğundan eğitimi ni tamamlayamadı ve erkenden çalışmaya başladı. Hayatı boyunca makinistlikten editörlüğe pek çok iş yaptı. Ancak 1976’dan sonra kendini edebiyata tümüyle verebildi. Roman, öykü, deneme, günlük ve oyunlarının yanı sıra şiir de yazdı. Öte yandan gazetelere siyasi yorumlar yapmaktaydı. Bir yayınevinde yayın yönetmeni olarak çalıştı. Eleştirmenlikle uğraştı. Hayatının en son dönemlerinde yazıya ilişkin üretim türlerine blog yazarlığını da ekledi. Saramago, bu

saydığımız tüm mecralarda gösterdiği yüksek performans nedeniyle 1998 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'ne de hak kazandı.

Yüksek hayalgücü, ironik kurguları, yazarı diğer pek çok yazardan ayırttırdı.

Saramago'nun ilk romanı, 1947'de yayımlanan Günah Ülkesi'dir. Yayımlandığında henüz yirmi dört yaşındaydı. Romanın orijinal ismi 'The Widow'dur. Gerçi isim yayımcısı tarafından değiştirildi. Saramago daha sonra, o yaşta günah hakkında hiç bir şey bilmediğini itiraf etti. Zaten on dokuz yıl boyunca başka kitap da yayımlamadı.

1966'da bir şiir kitabı basıldı, Saramago'nun. Onun ardından da, şair, büyük bir yazarla karşı karşıya olduğumuzu kanıtlayan yapıtlar yağmur gibi geldiler. Yazarın birbirinden çarpıcı yapıtlarının en azından bir kısmını burada sıralamadan geçemeyeceğim: Ressamın El Kitabı (1977), Umut Tarlaları (1980), Baltasar ve Blimunda (1982), Ricardo Reis'in Öldüğü Yıl (1984), Yitik Adanın Öyküsü (1986), Lizbon Kuşatmasının Tarihi (1989), İsa'ya göre İncil (1991), Körlük (1995), Bütün İsimler (1995), Bilinmeyen Adanın Öyküsü (1997), Mağara (2000), Kopyalanmış Adam (2002), Görmek (2004), Küçük Anılar (2008), Filin Yolculuğu, (2009), Kabil (2011).

Çok verimli bir yazarlık!

Yukarıdaki her bir kitap felsefi bir dokuya sahipti ve Saramago'nun büyüleyici zekâsı ve üslubuyla bambaşka kavrayışlara açtı okurlarını.

Saramago, 1993 yılında, Afrika'nın kuzeybatı sahilleri açığında yer alan ve Kanarya Adaları olarak bilinen, yarı tropik, yer yer çorak, falezlerle çevrili, bununla birlikte turistik anlamda çok çekici volkanik takımdaların en doğusundaki büyümlü Lanzarote'ye yerleşti. Ona ne yakışan bir ada! Nerdeyse hiç nehrin olmadığı, doğru dürüst yağmur almayan adanın yarıya yakın bölümü bir vakitler lavların altında kalmıştı. Saramago, doğaüstü manzaralar sergileyen, seyrek nüfuslu bu ilginç ortamda yaklaşık 87 yaşına kadar, yani yirmi yıla yakın yaşadı. Aynı dönemde efsanevi aşkı, yoldaşı, yardımcısı, kendinden oldukça genç olan Pilar del Rio ile de tanışıp evlendi.

Körlük, bu yeni coğrafyanın ürünüdür. Ansızın başlayan körleşme, bir salgın hastalık gibi bütün şehre yayılır. İnsanların

tüm ahlaki melekelerini yitirdiği muazzam bir can pazarı yaşanır. 'Körlük' metaforik olarak kullanılmaktadır. Yazarın mevcut demokrasi anlayışıyla hesaplaşmasını serimler. İnsanın içindeki kötü ve insanın zihnindeki Tanrı ile de hesaplaşır. Saramago, beni çok çok fazla etkileyen bu kitabın izinde ikinci bir kitap daha yayımlar ki, o da Görmek'tir. Can Yayınları'ndan çıkan bu kitabın arkasına Can Yayınları tarafından eklenen kitap özeti gayet güzeldir: "Adı belirsiz bir ülkenin başkentinde seçim günü bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başlayınca kimse oy atmaya gitmez. Öğleden sonra yağmur durunca, saat tam dörtte, seçmenler sanki emir almışçasına sandıkların başına koşarlar. Ama sandıklar açıldığında, kullanılan oyların yüzde 83'ünün boş olduğu ortaya çıkar. Bunun bozguncu bir grubun, dahası uluslararası bir anarşist örgütün işi olduğunu düşünen hükümet olağanüstü hal ilan eder. Yıllar önce kenti saran "körlük salgını"ndan kurtulan tek kişinin bu olayla bağlantılı olduğundan kuşkulandır. "Beyaz veba"nın öteki kentlere de yayılmasını önlemek için başkent abluka altına alınır, bir polis komiseri "suçlular"ı bulmakla görevlendirilir."

Görmek'te örtülü bir biçimde demokrasiyi konu edinir. Kitapta çağımız demokrasilerinin (özellikle üçüncü dünya ülkelerinde) ideolojik müdahalelerle yozlaştırılabilirliği, yani hükümetler karşısındaki naifliği ve yine insan, yine insanın kırılğan zihni tartışılır.

Saramago son dönemlerde yayımlanan kitabı Lizbon Kuşatmasının Tarihi'nde redaktör Raimundo Silva'nın, yayıma hazırlanırken okuduğu bir tarih kitabında, tek bir cümledeki tek bir fiile olumsuzluk takısı eklemesiyle, Lizbon tarihini bambaşka bir yöne doğru değiştirilebilmesine odaklanır. Yanlışlık düzeltilir ama romanın sonrasında editörün kurmaca bir tarih yazımı projesi gündeme gelir. Ki bu proje, tahmin ettiğiniz gibi, sizleri de etkileyecek büyük bir taşlamanın habercisidir.

Yazar Yitik (bazı çevirilerde 'bilinmeyen') Adanın Öyküsü'nde ansızın anakaradan ayrılan İber Yarımadası ve bu ayrılışın yol açtıkları üzerine düşünür. Altüst olan gerçeklik insanlığın ve iktidar kavrayışının ahvalini masaya yatıran bir turnusol kâğıdına dönüşür.

Kabil’de insanın evrendeki varlığını, var olma anlamını araştıran soruları taşır romanına. Ölüm Bir Varmış Bir Yokmuş’ta artık hiç kimsenin ölemediği dünyadaki muhtemel kaotik ortamı romanlaştıracaktır. Ölüm geri döndüğünde ise bizi bambaşka bir düşünce deneyiyle karşı karşıya bırakır.

Yazar Ricardo Reis’in Öldüğü Yıl’da, Portekizli şair Fernando Pessoa’yla, şairin kullandığı takma adın kurduğu yeni kimliği karşılaştırır ve doğum – ölüm ekseninde gerçekleşen bu karşılaşma kurgusuyla, bilinen her şeyin sil baştan tanımlanmasının mümkün olduğu fikrine dayanır. Onu tetikleyen ana düşünceyi şöyle tanımlamaktadır: “Ricardo Reis’in Öldüğü Yıl, başka bir hayatın, bir yalanın var olmasını mümkün kılıyor, dolayısıyla başka bir gerçeklik, başka bir maske de var olabilir.”

Anlaşılacağı üzere Saramago, zora soyunan bir yazardır. Sıradan hikâyelerin değil, gerçeküstü görünümüleriyle gerçekliği açıp anlamayı derinleştiren soruların peşinden yol alır. Yapıtlarının her birinde kurmacanın akı, geçmişten bugüne yaşayan tüm insanların ilgilendiren çok kritik açmazları, okurlara, onları güncelin çerçeveleyen bakış açısının dışına çıkartan düşünce deneyleri dolayımıyla sorgular. Yazara göre romanları, bu derinlik arayışının yanı sıra, “imkânsızın, rüyaların ve illüzyonun olabilirliliği”ni anlatmaktadır.

Saramago’nun dili, metinlerarası göndermelerle kazandırılan anlam katları bakımından da çok zengindir.

Yazar, politik bir dünyada yaşadığımız gerçeğini bir an bile unutmaksızın, yazma uğraşını bu ortamla mücadele aracı kılarak soluk alabilmiştir. Aynı fırsatı bizlere de sunar.

Saramago, zora soyunan bir yazardır. Sıradan hikâyelerin değil, gerçeküstü görünümleriyle gerçekliği açıp anlamayı derinleştiren soruların peşinden yol alır. Yapıtlarının her birinde kurmacanın akli, geçmişten bugüne yaşayan tüm insanları ilgilendiren çok kritik açmazları, okurlara, onları güncelin çerçeveleyen bakış açısının dışına çıkartan düşünce deneyleri dolayımıyla sorguladır.

Yazarın yapıtlarını ve yazarlığını destekleyen muazzam kütüphane artık bir müze olarak ziyaretçilere açılmış durumdadır. Romanlarını, oyunlarını, şiir ve öykülerini besleyen muazzam arşivi araştırmacılar ve okurlarında büyük bir merak uyandırmıştır. Böyle olduğu evinin müze olarak açılışını takip eden günler içinde çok sayıda ziyaretçinin akınına uğramasından da anlaşılmaktadır.

Son olarak şunu da hatırlatalım: Saramago'nun Türkçede basılan en etkileyici kitaplarından biri ve en sonuncusu da Defterler oldu. Kitap, yazarın başta da sözünü ettiğim blog yazılarını bir araya topluyor. Onun inanılmaz birikiminin ve entelektüel dehasının boyutunu kavramak için bu kitaba göz atmak bile yeter. Yaşadığı çağa duyarlılıkla yaklaşan yazarın yaşadığı dünyaya duyduğu ilginin çeşitliliği büyüleyicidir. Kavrayışının gücü, sözünü söylemekteki kararlılığı ve yetkinliği, çok sert şeyler söylese bile bunu nasıl üsluben naifleştirdiği sadece bu kitaptan bile çıkarsanabilir. İroninin gerçekliği kavratmak konusundaki araçsal yetkinliği kanına işlemiştir yazarın. Defterler de sözünü ettiğimiz ve etmediğimiz tüm yapıtları gibi merak ve zevkle okunacak bir eserdir. Kitap arkasında Saramago'ya ve eşine ait şu alıntılara yer verilmiştir:

“22 Kasım 2007 gecesi, sabahın dördünde ‘öldüm’ ve yalnızca dokuz saat sonra ‘yeniden dirildim.’ Tam bir organik çöküş, beden fonksiyonlarında beni hayatın son eşğine, o vedalar için çok geç olan yere götüren bir duruş. Hiçbir şey hatırlamıyorum. Pilar oradaydı, yengem Maria da oradaydı, ikisi de, devinimsiz, tüm güçlerin terk ettiği ve ruhu çekilip

gitmiş gibi görünen, yaşıyor olmaktan çok çare bulunamaz bir kadavraya dönmüş bir bedeninin önünde. O saatlerin nasıl olduğunu bugün bana anlatanlar onlar. Ana, torunum, sonraki günün akşamı geldi. Baba ve büyükbaba, hâlâ kendi solumasının rüzgârıyla tükenmekle tehdit eden bir mumun alevi gibi solgundu. Sonra bedenimin kitaplarla, şöyle söyleyelim, başka çiçeklerle çevrili halde kütüphaneye konulacağını anladım. Kaçtım. Yavaş, çok yavaş bir kendine geliş yılı, doktorların söyledikleri gibi, bana sağlığımı, enerjimi, düşünce çevikliğini geri verdi, bana aynı zamanda evrensel bir çare olan işi de geri verdi. Ölüme değil, yaşama doğru kendi 'Fil Yolculuğumu' yaptım, ve buradayım. Emrinize amade.”

Yazarın aktardığı bu süreci takip eden 3 yıl boyunca üretkenliği doludizgin devam etmiştir. Ona veda eden biz okurları, onu bizde yaşatacak tüm yapıtlarına ve Defterler'e de sık sık geri döneceğiz. En çok da Defterler'e. Eşi Pilar'ın dediği gibi, "Saramago'nun Defterler'i hüznü bir kitap değil," çünkü, "öfkeli bir kitap değil, sadece, bir veda"dır. Aynı zamanda bu dünyadan geçip giden büyük bir yazarın ölümünün bir yanılsama olduğunun da kanıtı sayılmalı. Defterler ve tüm diğer büyük kitaplar basılmaya devam ettikçe, daha pek çok nesil, dayatılan algı duvarlarını yıkacak. Saramago ölmedi!

Banksy

'Neden Beklemem Gerektiğini Anlamadım'

Yazan: Reyhan Yıldırım

Grafiyle Londra'da tanıştım. Yıl 1985'ti ve ben yirmi yaşındaydım. Uluslararası bir şirkette çalışmaya henüz başlamıştım. Şirket içi eğitim seyahatine çıkmadan hemen önce, ülkeyi ve şehri iyi tanıyan arkadaşlardan iki önemli uyarı aldım. "Gerekmedikçe Londra'nın kuzeyine gitme. Akşam sekizden sonra metroya binme," dediler. Eğitim merkezi, Londra'nın bir banliyösünde, North Harrow'daydı. North Harrow, şehrin kuzeybatı yönündeydi. Daha ilk iş gününde, trendeki anonsu kaçıran, tembihlerden ilkinde uymamayı başardım. North Harrow'u ve aradaki birçok istasyonu transit geçen tren nihayet durduğunda, Metropolitan hattındaki en son üç duraktan birinde, Moor Park'daydım. Epey kuzeyde! Londralıların çoğu için rota dışında, hemen hemen Londra Büyükşehirinin sınırındaydım. Diğer hata geçeceğim koridoru bulabilmek için şaşkın

şaşkın etrafıma bakınıyordum. Gerçek dışı bir atmosferi olan, adeta bir film setini andıran, acayip bir istasyondur, Moor Park. Yeşil bir yağmurdan artakalan, arkasında Sandy Lodge Golf Kulübü'nü sakladığını sonradan öğrendiğim ormanlık alan, tamamen ıssız görünüyordu. Benim gibi Karadeniz'in uzağında yaşayan, yeşile hasret çeken insanların ve golfçülerin dışında, pek öyle gelmek için heves edilecek yer değildi. Geçidi neden sonra ve güür bir bitki öbeğinin ardında buldum. Böylece, çerçevesiz reklam panolarına spreyle boyanmış çılgın grafitileri, duvarlara taşmış bir iki stencil örneğini de bulmuş oldum. Grafitilerin kaligrafiyi andıran yazı formlarında, renkleri süpüren boyutlandırılmalarında, yabancı baskılarında tuhaf bir elektrik vardı. Sanki yapanlar çok geçmişte yaşamış ve istasyon çevresinden çoktan ayrılmışlardı. Etkileyici! İçlerinden biri Banksy olabilir miydi acaba? O andan sonra grafitiler, hep, seçici algımın radarında

kaldı. Her yerdeydiler; duvarlarda, çöp konteynırlarında, otobüslerde, asfalt finişerlerinin silindirlerinde... Kimilerine göre vandallık, kimilerine göre sanat, daima grafik yoluyla kendini ifade etme ihtiyacı...

Grafitileri yaratanlar, ilgimi en çok kendilerini örterek yaygınlaştırmalarıyla çektiler. Kim yaptı, ne zaman yaptı, nasıl ve neden yaptı, hem bu kadar uğraşıp sonra niçin başkalarının insafına bıraktı? Bunlar da var. Sorular sorular...

Vandallık kendine ait olmayana zarar verme eylemi olarak

tanımlanır. İlk olarak Fransız Devrimi sırasında, merkezi otoritenin denetimindeki ordunun bazı davranışlarını açıklamak üzere, Slav kökenli Vandalların Roma'yı yağmalamasına göndermeyle kullanılmıştır. İnsanın bir sabah kalktığında, evinin duvarını öyle işlenmiş bulmasının yaratacağı memnuniyetsizliği, anlayabilirim. Ama benim tabiatım, sessizliğimi seslendirecek bu çeşit bir boyamayı hoş bulurdu gibi geliyor bana. Yine de, grafitinin, toplumsal anlamda ne çeşit bir etki yarattığı sorusunun yanıtını, şimdilik açıkta bırakalım.

Yazıya sebep sokak sanatçısı Banksy'nin, "The Art of Banksy" olarak adlandırılan, dünyaca ünlü eserlerini bir araya getiren serginin ilk gösterimi, İstanbul'da yapıldı. Kimliği üzerine spekülasyonların sürdüğü bir sanatçı, o. Sergi küratörlüğünü, İngiltere'de bir sanat galerisi işleten ve Banksy'nin menajeri olan Steve Lazarides üstlendi. Sanatçının dünden bugüne yaptığı çeşitli türlerdeki eserleri bir araya getirmişti, Lazarides. Sergiyi, kendi koleksiyonunu ve dünyanın çeşitli merkezlerindeki Banksy yapıtlarını, teknolojinin de yardımıyla toplayıp oluşturmuştu. Çoğumuzun (sanatçısını bilmeden) tanıdığı "Kırmızı Balonlu Kız" gibi çok bilinen yapıtlarına da yer vermişti. Sanatçının toplam 85 eserini bir arada gören ilk şehir oldu, İstanbul'umuz.

Atmosfer canlandırmaları, dokular, sesler ve renkler arasından, esas olarak yaşadığımız fiziksel ve kavramsal bir deneyimin kıyasından sorarsak o malum soruyu, 'vandallık mı, sanat mı?' sorusunu, hiç düşünmeden yanıtlarım: Sanat, elbette sanat!

Sanat, çünkü, sanat nedir, sorusunun ağırlığı altında ezilmeden özetlersek: yaratıcılığın, hayal gücünün ifadesi, başat biçim (çizgi, şekil ve renk ilişkilerinin bütünsel kombinasyonu), kavramsal içerik, ancak ifade edilirken açıklık kazanan duyguların dışavurumu, bilinçli olarak insan elinden, düşüncesinden doğan, sanat dünyasını temsil eden kişilerce sanat olduğu yönünde hem fikir olunmuş (müze yöneticileri hariç), insanın bakış açısına bağlı ya da değil, estetik değeri beğeniyle kalıcılaşan yapıtsa sanat eseri denen, Banksy'ninkilerin tümü bu beklentileri karşılıyordu.

Banksy, özellikle İngiltere'de, ama farklı ülkelerde de, duvarları yaptığı etkileyici grafitilerle doldurmuş, kimliğini kimsenin tam olarak bilmediği bir sanatçı. Onu tanıdığımız şu isim Banksy bile takma bir ad. Banksy, bir savaş karşıtı. Ekoloji, hayvan hakları, global dünyanın fırdöndürdüğü kapitalizm rüzgârı, özgürlük ve adalet, sıgılık ve çirkinlik onun mücadele alanlarından yalnızca bir kısmı. Siyasi mesajları ile de dikkat çeken sanatçı, politik bir canlı olan insanın, yaşamı geleceğe kadar sürdürülebilir kılma çabasının, 'görülmemiş canlılıkta' bir kanıtı.

Londra'da, Green Lanes bölgesi Banksy'nin özellikle sık çalıştığı bir yer olarak vurgulanıyor. Sanatçı eserlerini genellikle stencil tekniği denen bir çizim yöntemiyle gerçekleştiriyor. Bu teknikte boya önceden hazırlanmış kalıbın üzerine sürülür. Daha sonra uygulanacağı yüzeye bastırılır. Böylece kalıptaki şekil veya yazının uygulama zeminine çıkması sağlanır.

Uzmanlar, Banksy'nin stiline, 1981'den itibaren Paris'te çalışan Blek le Rat adlı grafiti sanatçısının stiline benzediğini düşünüyorlar. Banksy ise, Massive Attack isimli İngiliz müzik grubunun kurucu üyesi olan bir grafiti sanatçısı '3D'nin işlerinden ilham aldığını söylüyor.

Sanatçının, sokak resimlerini sadece satmak niyetiyle yapıp fotoğraflatanları, posterleştirenleri benimsemediğini biliyoruz. Sanat; satmak için değil, sokak için, sokaktaki insan için, onun adına!

Exit Through the Gift Shop, onunla ilgili bir film. İlk gösterimi "dünyanın ilk sokak sanatı felaket filmi" olarak lanse

edildiği Sundance Film Festivali'nde gerçekleştirilmiştir (2010). Aynı film, 2011'de, en iyi belgesel dalında Oscar ödülü için yarışmıştır. Sanatçı 2014'te Webby ödülüne layık görülür. Bu ödül International Academy of Digital Arts and Sciences (Uluslararası Dijital Sanatlar ve Bilimler Akademisi) tarafından verilmektedir.

Sanat tarihçilerinin bir kısmı grafitiyi ilkel insanın duvar boyamaları kadar kadim bir geçmişle ilişkilendirmekte tereddüt etmiyorlar. Uygarlık tarihi boyunca insan genlerine kodlanan bu edim, grafitinin en sarsıcı modern örneği olarak II. Dünya Savaşı döneminde yapılan kolektif bir çalışmada ortaya serer kendini; Doğu Almanya vatandaşlarının Batı'ya kaçmalarını önlemek üzere 1961 yılında inşa edilen 46 km uzunluğundaki 'utanç duvarı'nda. Berlin Duvarı! 1989'da yıkılana kadar, savaşın bölen, yok sayan, yok eden tutumuna karşı dünya vatandaşlarının isyanını görselleştiren kusursuz bir eser olarak, biriktirip dönüştürerek dikilir, o grafiti duvarı.

Amerika Birleşik Devletlerinde yaygınlaşması 1960'lı yıllara rastlar. Politik mesajlar, çete mahalleri ve derken 70'lerde yokluk ve yoksunluk içinde, üstelik tam öteleştirilmiş yaşayan siyahilerin içine sıkıştıkları durumla mücadele etmek için geliştirdiği bir kültür olan hip-hop'ın temel bileşeni olarak yaygınlaşır. Hip-hopçılar Rap müziği ve Break dansın yanı sıra grafitiyle de haykırırlar. Kimliksizdirler. İmza olarak semboller, ilginç tekrar resimler, logolar

kullanırlar. Takma adlarıyla tanınır, takip edilirler. Kaynaklarda yer alan Taki 183 gibi örnekler, grafitiyi kamu kuruluşlarının yasak yüzeylerinin yanı sıra metro istasyonlarına da taşıyarak, sokakta ünlenirler. Sanatçılar arasındaki büyük rekabet sanatın motivasyonlarından bir diğeridir. Sokak ressamlığının zirvesine 80'lerle birlikte erişilir.

Banksy sanatına, 1990-1994 yılları arasında, Bristol'de, bir serbest grafiti sanatçısı olarak başladı. Kendisi gibi sokak sanatçısı olan Kato ve Tes ile birlikte, ekip olarak çalışmaktaydı. Yerel sanatçılardan ilham aldı. Kısa sürede Bristol 'yeraltı dünyası'nın ayrılmaz bir parçası oldu.

Banksy, bilinen ilk büyük çalışması, Bristol'daki Stokes Croft Caddesi'nde bulunan eski bir avukatlık ofisinin reklam duvarını kaplamak suretiyle gerçekleştirdi. 1997 yılında boyadığı bu grafiti, üç toplum polisine molotof kokteyli atan bir oyuncak ayıyı göstermekteydi.

Banksy'nin seçtiği metropollerdeki kimi duvarlara 'this wall is a designated grafiti area' (bu duvar grafiti uygulama alanı olarak ayrılmıştır) pusulasını bıraktığını ve bu alanların birçok grafiti sanatçısı tarafından derhal özgürce işlenen alanlara dönüştürüldüğünü okuduğumda, belki de dünyayı değiştirmek o kadar da zor değildir, diye düşündüm. Düşünmedim desem yalan olur. O sadece grafiti yapmadı, Greenpeace de dahil çeşitli muhalif gruplar için poster ve afişler de hazırladı. Hepsi de çok çarpıcıydı. Ama içlerinde biri vardı ki... İşte bu dünyayı kesinkes

değiştirmektir, hem düşünsel hem de fiziksel olarak.

Banksy'nin Batı Şeria'ya yaptığı seyahat, dünyaya çarpıcı grafitilerinden oluşan bir film sayesinde ulaştı: 'Banksy Gaza'da'. Banksy, mealen, bu anlaşılması güç bir durum, her şey siyah-beyaz kadar net değil; diğerlerinin varlığı, sizin orada olanları anlayışınıza (kavrayışınıza) bağlı; yüzeysel yargılarla yetinmeyin, demektedir. Sanatçı, İsrail ve Filistin'i birbirinden ayıran duvara grafitiler nakşetti.

İsrail'in Filistin sınırına inşa ettiği, Birleşmiş Milletlerin hukuk-dışı ilan ettiği 'güvenlik duvarı'na, ki Banksy buna "Filistin'i bir açık hava hapisanesine çeviren utanç duvarı" demektedir, "Tatil Enstantaneleri" olarak adlandırdığı dokuz grafiti çalışması yaptı. Uzaklardan çatışma sesleri gelir, duvarın dibindeki yoldan vızır vızır taşıtlar geçerken, korunmasız şekilde bir merdivenin üstüne tırmanmış, yer yer dekopaj, yer yer stencil tekniğiyle mesajını boyamakta olan sanatçının gündüz performanslarına, az ötesinde duran silahlı adamlar eşlik etmekteydi.

Sanat bir savaşı durduramaz, bir duvarı yıkamaz kuşkusuz, ama duvara bakanları, ardındaki dünyaya dair yüzeysel olmayan bir farkındalığa, meraka davet edebilir.

Banksy işini bitirdiğinde, gökyüzüne uzanan balonlara asılmış bir küçük kız, tüm duvarları, tüm savaşları aşmaya hazır, kararlı bir yükselişteydi. Banksy karakterlerinin di-

ğerleri de duvarda boya delikler açmışlar, 'ötekiler'i barış gözüyle seyretmeye koyulmuşlardı.

Banksy yıllar içinde yüzbinlerce paunda alıcı bulan işler yaptı. Yapıtları müzelerde yer aldı, ama nasıl? O, asıl olarak, protest kişiliğinin onu zorladığı duyarlılık dolu çalışmalarını çok cepheli bir mücadele olarak gerçekleştirmektedir; sesini duyuramayanlara ses olmayı dileyerek. Savaş kadar kapitalizmi ve onun kaçınılmaz kurumlarını da hedef alıyordu.

Tate Modern, Louvre, Metropolitan Museum of Arts, Museum of Modern Art, Brooklyn Museum of Art ve Museum of Natural History...

Kompozisyonuna süper market arabası eklenmiş bir Monet baskısı; elinde sprey boya tutan ve "savaşa hayır" yazısı önünde duran bir asker portresi; üzerinde Tesco etiketi bulunan kremalı domates çorbası konservesinin A.Warhol tarzı bir baskısı; güneş gözlüğü kanatları, füzeler ve uydu anteni ile donatılmış bir böceğin yerleştirildiği cam bir fanus; güneş gözlüğü ve gümüş zincir takmış, sırt çantası giyinmiş doldurulmuş bir fare... Bunları korsan olarak müzelere bıraktı.

Avrupa ve Amerika'daki önemli pek çok müzeye korsan olarak bıraktığı yukarıdaki yapıtlarının, Soho duvarlarına

boyadığı omuzunda roketatar taşıyan Mona Lisa'nın, Londra'da Westway otobanının altına yerleştiği, kafasında trafik konisi bulunan Rodin'in düşünen adam heykeli taklidinin, kurumlaşan sanatın elitist anlayışına protesto niteliği taşıdığı açıktı. Olay ancak sokak sanatına yoğunlaşan woostercollective.com'un Banksy'nin bu eylemleri gerçekleştiren çekilmiş fotoğraflarını yayımlamasıyla ortaya çıkmıştı. Sanatçı savunmasında "Bunlar oralarda bulunabilecek kadar iyiler, öyleyse neden beklemem gerektiğini anlamadım," diyecekti. Makaleden çıkardığımız göre woostercollective.com'un kurucusu Marc Schiller, müze yöneticilerini ve küratörleri kastederek, "Bana güvenin, bu parçaları atmıyorlar, en azından yanlarına asıldıkları parçalar kadar değerli olacakları bir zaman gelecek," diyordu. Artık gelmiş olmalı.

Genç bir kızken gördüğüm ilk grafiti örnekleri Banksy'nin açık bir bilinçle ortaya koyduğu sanatsal performansı andırıyordu diyemem. Ama anonim kalmak ve tatmin edici bir çalışmanın hemen ertesi gün yok edilebilmesi olasılığına katlanmak, bu ve benzeri sanat türlerinde ürün verenlerin, kendilerinden daha çok dünyaya önem atfettiğinin bir göstergesi sayılabilir, diye düşünüyorum. O ilkel çalışmalar da bu özellikleri taşıyordu. Nerde, ne zaman grafitilere rastlasam, muhtemel mesajın peşine düşmekten alamıyorum artık kendimi. Özellikle kötü niyetle ya-

pılan kırma, dökme, parçalama, oyma değilse rastladığım üretimin edimi, o zaman bir çağrı, bir sesleniş, bir çığlık olmalı diye düşünerek anlayışımı genişletmeyi görev biliyorum. Banksy'nin barışa, geleceği yaşatacak çevresel koşullara, özellikle çocuklara ve bizzat geleceğin kendisine atfettiği önemin arkasında durmamak mümkün değil.

Bu gerilla sanatı icracısının hakkında çok daha fazlasını söylemenin tek yolu yapıtlarını sayıp dökmek. Öyleyse, bırakalım da, sayfalarımıza taşıdığımız grafitilerle kendini kendisi anlatsın biraz da size.

Sahi bitirmeden... Biliyor musunuz, Banksy, Londra Hayvanat Bahçesi'nde fillerin bulunduğu bölümün duvarına, berbat bir el yazısıyla (tam da bir filden beklenebileceği gibi) "Dışarı çıkmak istiyorum. Burası çok soğuk. Bakıcı kokuyor. Sıkıcı, sıkıcı, sıkıcı," diye yazmış. Bunu okuduğumda sempatiyle gülümsedim, umutsuzlukla değil. İnanıyorum ki, insanlığı kurtarırsa onun gibilerin bu mizah duygusu, bu cesareti, bu duyarlılığı ve yaratıcılığı kurtaracak. İstanbul'dan Banksy geçti. İyi ki de geçti.

•Style Wars ve Wild Style, tarihe, 80'li yıllarda yayımlanmış, graffiti ve hip hop kültürünün yaygınlaşmasına yol açmış en önemli iki belgesel geçer.

•Banksy Manhattan'da, Richard Jinman, 2005

Genç Tiyatrocular, Yeni Sahneler

Yazı: Şule Gönülsüz

Eğer aileden gelen bir alışkanlık yoksa Türkiye’de bir kişi ilk kez okulla tiyatroya gider. Öğretmenleri ve birkaç tiyatrodan hoşlanan arkadaşı sayesinde, ortaöğretim ve lise sonuna kadar birçok oyun izleme şansı vardır. Üniversiteye devam eder de, arkadaş grubu da tiyatro severse bu sanatla olan ilişkileri gelişir. Bir grup arada kopukluklar olsa da yaşamı boyunca tiyatro izleyicisi olmaya devam eder, hatta çok küçük bir grup tiyatrocusu bile olur. Çoğunluk ise hayatında hiç tiyatroya gitmeden bu dünyadan geçer... Bir de tiyatro izleme alışkanlığı ve sevgisi oluşmuş olsa bile iş yaşamı, aile, çocuk, özellikle büyük şehirlerdeki keşmekeş gibi bahanelerle tiyatroyu unutanlar vardır. Ta ki çocuğu veya bir yakının çocuğu tiyatroyu keşfedip si-

zinle (eski tiyatro bilgilerinizle) sohbet etmeye başlayana dek. Son gruptanım.

Zamanında Bursa Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu’nda, ODTÜ Mimarlık Anfisi’ndeki Tiyatro Şenlikleri’nde, Ankara’daki devlet ve özel tiyatrolarda, AST’ta onlarca oyun izlemiş biriyim. Ferhangi Şeyler’i 1990’da izlediğimde üçüncü yılıydı, Ferhan Şensoy Aralık 2015’te bu tek kişilik gösterisi için 2000. kez sahneye çıktı. Çocukluk arkadaşımın oğlu, 2000 doğumlu Emre Tarduş sayesinde yine tiyatroya ilgi durmaya başladım. Emre geçen sene Müjdat Gezen Sanat Merkezi’nde oyunculuk eğitimine başladı ve sezon sonunda diğer öğrenci arkadaşlarıyla birlikte Artiz Mektebi’nde rol aldı. Tiyatroya merakı her geçen gün artıyor, sürekli tiyatro oyunları, tiyatro tarihi ve kuramlarıyla

ilgili kitaplar okuyor ve her hafta en az bir oyuna gidiyor. İnternet günlüğünde (blog) tiyatro üzerine okumaları, izlediği oyunlar hakkında ve tiyatrocularla yaptığı röportajları yazıyor. Bu yıl Yetkin Yüksel'den tiyatro yazarlığı, Nil Sanatevi'nde temel oyunculuk derslerine devam ediyor, burada diksiyon, fonetik, doğaçlama eğitimi alıyor. Tiyatroya bu kadar şevkle bağlanan bir genç elbet çevresinin de ufkunu geliştirir. Ben de Emre sayesinde kendimi oyunları, genç tiyatrocuları takip ederken buldum. İstanbul'da yeni sahnelerin sayısı nasıl da artmış, profesyonel, yarı profesyonel ne kadar çok genç tiyatro topluluğu varmış. Kuşkusuz bir Batı ülkesiyle kıyaslanamaz ama özellikle İstanbul, son 10 yılda bu kadar nüfus artışına, eskisi gibi büyük tiyatro salonlarının olmamasına, korkunç trafiği yüzünden bir yerden bir yere gitmenin çok zorlaşmasına karşın kendi çözümlerini üretmiş. Daha doğrusu genç tiyatrocular inadına tiyatro demişler...

Her yıl yüzlerce genç, konservatuarların tiyatro ve sahne sanatları bölümlerinden mezun oluyor, çeşitli kurs ve atölyelerde oyunculuk dersleri alanlar var. Bu kadar gencin hepsinin Devlet Tiyatroları veya Şehir Tiyatroları'nda iş bulmalarına ne yazık ki olanak yok, çünkü sahne sayısı ve her yıl oynanan oyun sayısı belli. Özel tiyatrolar ise çok ünlü oyuncularına karşın her zaman sıkıntı içindeler. Vatandaşın alım gücünün sınırlı olması ve daha önemlisi tiyatroya gitme kültürü olmaması yüzünden özel tiyatrolar her zaman ülkemizde yaşama savaşı veriyor. 1995'te Kültür ve Turizm Bakanlığı «Özel Tiyatrolara Devlet Desteği Yönetmeliği» ile özel tiyatrolara da ödenek vermeye başladı ama bu ödenek ne yazık ki 2006'da kesildi. Bu 11 yıl boyunca verilen ödenekler, dizi sektörünün artmasıyla konservatuvar öğrencileri ve mezunlarına yeni iş olanakları, bazı oyuncuların dizilerden kazandıkları paraları tiyatroya aktarmasıyla ve daha önemlisi gençlerin tiyatroya olan tutkusu sayesinde 2000'lerde yeni tiyatro sahneleri açılmaya başladı.

İstanbul'da önce Beyoğlu'nda, sonra Karaköy ve Kadıköy'de ağırlıklı olmak üzere bir apartman dairesinde, garajda, bireysel veya kurumsal destek alabilenler müstakil binalarda sahnelerini kurup heyecanla tiyatro yapmaya başladılar. Son 10 yılda devletten katkı da alamadan, seyircileriyle ve destekçileriyle ayakta kalmaya çalışıyorlar. Yeni tiyatro topluluklarının önemli bölümü sahne giderlerinin tamamını sadece gişe geliriyle karşılayamadıklarından salonlarını başka tiyatro gruplarına kiralyorlar. Çoğunlukla borçla kurulan, çoğu küçük salonlar olduğundan gişe gelirleri sınırlı olan ve yazın kapalı olduğu için sabit giderlerini karşılayamayan yeni tiyatroların bir kısmı ne yazık ki kapanıyor, bir kısmı da başka tiyatro topluluklarına eklenip yollarına devam ediyorlar.

Kimisi kendilerini "alternatif" veya "bağımsız" olarak

Şimdi Olmaz Sevgilim
Yazan: Ray Cooney, John Chapman
Komedi 2 Perde
Çeviren: Ayşegül Hardern
Yönetmen: Cem Yanılmaz
Yönetmen Yardımcısı: Meltem Baycan
Müzik ve Koreografi: Edib Çakır
Görsel Tasarım: Selim Yener
Dekor: Kemal Göylüler

Oynayanlar: Adnan Başar, Edib Çakır, Gizem Terzi, Göktaş Günel, İknur Açkeli, Meltem Baycan, Nesrin Bakırcı, Nil Yahşi, Selim Yener

Telif hakları: "Joni Weinberger Plays Limited, Londra" tarafından düzenlenmiştir.

Oyunun Konusu: Londra'nın en ünlü kurucu dükkanlarından "Bodley, Bodley ve Crouch" da gün telaşı başlar. Dükkan sahiplerinden Arnold Crouch, ortağı Gilbert Bodley papirlik peşinde koşarken dükkanındaki işlere yetişmekte zorlanmaktadır. Bay Bodley en pahalı kürlemeden birini metresi Janie McMichael'in gönlünü almak için tozuna değişik fiyattan satmaya çalışırken, Bay Crouch ve sekreteri Bayan Tiptale bu anlaşmanın ortasında sıkışır kalır. Bayan Bodley'nin tatlıdan arkan dönmesi ve Bay McMichael'in metresi Sue Lawson'ın da olaylara karışması ile gün içinde pikant entrikalar zincire döner.

İletişim Bilgileri:
Şimdi Olmaz Sevgilim
Şimdi Olmaz Sevgilim
Şimdi Olmaz Sevgilim
http://www.duruyatro.com
(0216) 338 56 36
Caletepa Mah. Dr. Esat İyık Cad. No:68 Moda-Kadıköy/İSTANBUL

KNUT HAMSUN'UN
AYNI ADLI ROMANINDAN
AÇLIK

ÇEVİREN: NERİTTİ KESEKÇİ, YÖNETEN: DOĞA HALILARTEPELİ, ÖZÜN BÜYÜK BİRİN KALPİNCİ AYŞE TAYRAN, ELİF ACAR
SUN TAŞARIN, UĞUR KARAGÖZ, HÜGA HALILARTEPELİ, DEKOR-KUŞUŞUM TASARIM: LAVRA KILAN, BİG ÖZEL UĞUR KARAGÖZ,
MÜZİK: UĞUR ÖZDEN, FÖNİTİNGİN KURUCUSU: BİL GİRGEN, YENİ YARILAR, SEVİNCE ÖZDEN ÖZDEN, NAZLI ÇEVREN FENELİ,
CANAN ÜNANCI, ENERJAN KUTUNCU, BİRİN KALPİNCİ

sarıSarıdalye

tanımlayan, önemli bölümü genç tiyatrocuların oluştuğu bu yeni topluluklar, çeviri oyunların yanı sıra yerli yazarların güncel oyunlarına da ağırlık veriyorlar. Hatta denebilir ki önceki kuşakların belki hiç konu etmeyeceği çok güncel konularla, kimi zaman dijital teknolojilerle destekli, bazen neredeyse hiç dekor kullanmadan (bu elbette çoğu zaman tiyatrunun maddi yetersizliğinden kaynaklanıyor) ve çok küçük bir sahnede oyunlarını sergileyebiliyorlar. Önceki kuşakların cep tiyatrosundan bile küçük salonları olanlar var. Seyirci koltuğuyla sahnenin aynı seviyede olduğu salonların sayısı az değil, neredeyse seyircinin yanında oyunlarını oynuyorlar. Kimi oyunların interaktif ve doğaçlama olması bu oyunlara olan ilgiyi artırıyor. Yeni sahnelerin seyirci kapasitesi 50-250 kişi arasında

değişiyor. Ama hemen hepsi farklı salonlar da kiralarak veya kent içindeki belediyelere ait ve yine son dönemlerde sayıları artan çeşitli kültür-sanat merkezlerinin salonlarında oyunlarını daha fazla seyirciye ulaştırabiliyorlar. Bir sezonda aynı oyunu hem Avrupa hem Anadolu yakasında 4-5 farklı salonda seyretme şansınız olabiliyor. Biletleri salonların gişelerinin yanı sıra Biletix, Mybilet gibi internet sitelerinden satın alabiliyorsunuz, hepsi sosyal medyayı yoğun biçimde kullanıyor. Hemen hepsinin Facebook, Instagram, Twitter hesapları var, kendileri gibi genç izleyicilere kolay ulaşıyorlar.

2014 ilkbaharında önemli bölümü genç tiyatrocuların kurduğu 41 sahne ve tiyatro "alternatif tiyatro yoktur" gibi çeşitli yorumlara bir açık mektup yazarak "alternatif sahneler ve tiyatroların geleceğin Türkiye tiyatrosunu doğuracak olan tiyatrolardır" diye yanıt verdiler. Klasik tiyatro elbette yaşamaya devam edecek ama dünya dönüşüyor, her sanat dalında olduğu gibi tiyatrodaki de yeni akımlar ve alternatifler yaşamımıza renk katmaya devam edecek, takipçilerine yeni ufuklar açacaktır.

Genç Tiyatro Toplulukları ve Yeni Sahnelere Örnekler:

Altıdan Sonra Tiyatro (www.altidansonra.com):

1999'da çoğu İTÜ'den mezun mimar ve mühendislerin kurduğu bir gruptur. Grup üyeleri öğrencilik yıllarında İTÜ Güzel Sanatlar Bölümü Tiyatro Topluluğu'nda başlayan sanat yaşamlarına burada devam etmektedir. Çeşitli tiyatro ödülleri kazanan Altıdan Sonra Tiyatro, kuruluşunun 10.

yılında bireysel ve kurumsal destekçilerin de yardımıyla kendi sahnesi olan Kumbaracı 50'yi (<http://kumbaraci50.com>) açmıştır. Burada farklı tiyatro toplulukları da sahne almakta ve ayrıca çeşitli atölyeler düzenlenmektedir.

Cazu Tiyatro (www.cazutiyatro.com): Orhan Pamuk'un "Benim Adım Kırmızı" romanı üzerine çalışmak için bir araya gelen grup 2014'te kuruldu. Bir yıl sonra Kadıköy Theatron projesine katılan grup tiyatro çalışmalarına burada devam etmeye başladı. Kadıköy Söğütluçeşme'de bulunan bir depo, prova ve performans alanına dönüştürülerek yurtiçi ve yurtdışından çeşitli gösteri sanatçıları, akademisyen ve araştırmacılar için çalışma ve sergileme alanı olmuştur (www.kadikoytheatron.org).

Craft Tiyatro: Bahar Erkal ve Çağ Çalışkur'un öncülüğünde, Craft Oyunculuk Atölyesi (www.atolyecraft.com) bünyesinde 2012'de Fındıklı'da kurulan tiyatro. İkinci sahnesini iki yıl sonra Kadıköy'de açmıştır. Oyunlarında TV dizilerinde meşhur olmuş çok sayıda oyuncu da yer alır.

Fazla Mesai Tiyatro Grubu (www.fazlamesaitiyatrogrubu.com):2010'da Oyuncu İsmail Can Törttop tarafından kurulmuştur. Birbirinden farklı işlerde çalışan, iş çıkışı tiyatro provalarına giden amatör oyuncularından oluşan tiyatro topluluğudur. Fazla mesailerini tiyatrodaki yapan oyuncuların sahne aldığı bazı oyunların geliri çeşitli STK'lara bırakılıyor.

Gri Sahne (www.grisahne.com): 2012'de Ümit Doğan ve Seda Yüz tarafından kurulan bağımsız bir tiyatro topluluğudur. Şişli'de Gri tiyatro topluluğunun yanı sıra başka tiyatro topluluklarının da prova ve gösterilerine ev sahipliği yapar, 50 kişilik seyirci kapasitesine sahiptir.

İkinci Kat (www.ikincikat.org): 2010'da Sami Berat Marçalı ve Eyüp Emre Uçaray tarafından Tiyatro Sıfırnoktaiki ve seyircilerinin desteğiyle kurulan bağımsız bir tiyatrodur. Sahne ve gösteri sanatları alanında çeşitli performanslar düzenlenen aynı adlı mekânını 2013'te Beyoğlu'ndan Karaköy'e taşımıştır. İkinci Kat amacını web sitesinde şöyle tanımlıyor: "ikincikat, kendi varoluş serüveninde, tiyatrodaki yeni, güncel arar; özgün hikâyeleri ve o hikâyelerdeki karakterlerin kendi varoluş serüvenlerini olduğu gibi paylaşır. Yerli yazıma ait yaşayan bir repertuar oluşturmayı, seyircinin tiyatro algısını değiştirmeyi, sanatçının vizyonunu genişletmeyi, sektörün oluşumunda önemli bir rol almayı hedefler." Bu amaç, genç tiyatrolar ve yeni sahnelerin çoğunun amacını da özetler niteliktedir.

Kadro Pa (www.kadropa.com): Çalışmalarına 2010'da başlayan 2011'de kuruluşunu toplu SMS yoluyla duyuran tiyatro topluluğu. Kendisine ait sahnesi olmayan topluluk, İstanbul içi ve dışında çeşitli tiyatro sahnelerinde ve festivallerde oyunlarını sergilemektedir.

Mekan Artı (www.mekanarti.com): 2010'da Elmadağ'da kurulmuştur, kendi bünyesindeki Tiyatro Artı, başka tiyatro grupları, çeşitli çağdaş sanat gösterilerine ve atölyelere ev sahipliği yapmaktadır. 2015'ten beri Çemberlitaş'taki tarihi Şafak Sineması içinde, yeni salonlarında faaliyetlerine devam ediyor.

Seyyar Sahne (www.seyyarsahne.com): 2001'de bir grup amatör tiyatrocunun tarafından kurulmuştur. 2004'te İTÜ Mezunlar Tiyatro topluluğunun katılımıyla hem oyuncu hem de oyun repertuarını geliştirmiştir. Çeşitli atölyeler ve yaz aylarında kamplar da düzenlemektedir.

Talimhane Tiyatrosu (www.talimhanetiyatrosu.com): 2008'de Mehmet Ergen tarafından Dolapdere'de bir oto tamirhanesinin tiyatro haline dönüştürülmesiyle kuruldu. 2013'te Şişli'de Blackout Alışveriş Merkezi'ndeki tiyatro salonuna taşındı. Tiyatro salonlarının yıkılıp AVM olduğu bir dönemde AVM içinde tiyatro yapan birkaç topluluktan biri. Yerli ve yabancı tiyatro topluluklarını ağırlıyor, tiyatro ve başka sanat etkinliklerinde çeşitli

gruplarla ortak projelere imza atıyorlar.

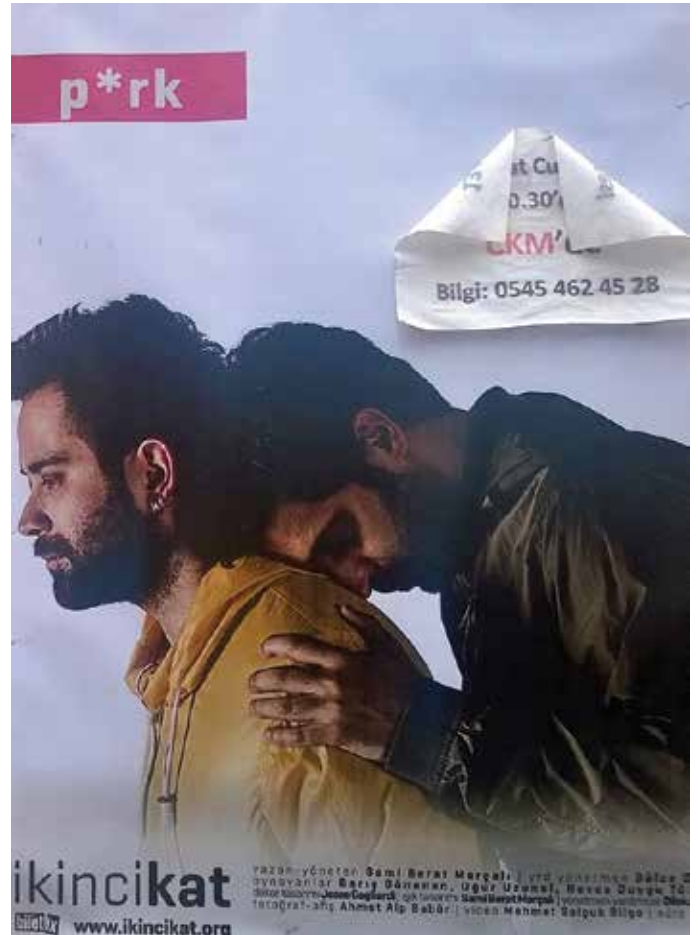
Tatavla Sahne (www.tatavlasahne.com): 2013'te Eraslan Sağlam'ın kurduğu Atölye Tatavla'dan doğmuş tiyatro topluluğu ve 2014'ten beri Çukurcuma'da yer alan alternatif tiyatro sahnesi. Serbest oturma alanlı olan Tatavla Sahne'de başka toplulukların da oyunları sahneleniyor.

Tiyatro (Hâl) (www.tiyatrohal.com): 2008'de kurulmuş ve sahneledikleri 13 oyunla çok sayıda ödüle değer görülen tiyatro topluluğu. 2011'de Mecidiyeköy'de açtıkları sahneleri Sahne Hâl'de faaliyetlerine devam ediyorlar. Ayrıca burada başka tiyatroları da misafir ediyorlar.

Yolcu Tiyatro: 2012'de konservatuvar ve güzel sanatlar fakültelerinden mezun genç sanatçılardan kurulmuştur. Kapıların Dışında adlı oyunda 3D Mapping teknolojisiyle özel tasarlanan animasyonlar oyunculara eşlik etmektedir.

Yeni sahnelerin seyirci kapasitesi 50-250 kişi arasında değişiyor. Ama hemen hepsi farklı salonlar da kiralarak veya kent içindeki belediyelere ait ve yine son dönemlerde sayıları artan çeşitli kültür-sanat merkezlerinin salonlarında oyunlarını daha fazla seyirciye ulaştırabiliyorlar.

Eğer aileden gelen bir alışkanlık yoksa Türkiye'de bir kişi ilk kez okulla tiyatroya gider. Öğretmenleri ve birkaç tiyatrodan hoşlanan arkadaşı sayesinde, ortaöğretim ve lise sonuna kadar birçok oyun izleme şansı vardır. Üniversiteye devam eder de, arkadaş grubu da tiyatroya seversen bu sanatla olan ilişkileri gelişir.

Belki de 'Bir Hayvanı Sevmekle Başlayacak Her Şey'

Evet, biz buna inanıyoruz; bir hayvanı sevmekle başlayacak her şey. Bir İnsanı Sevmekle Başlayacak Her şey diyen Sait Faik ve Dostoyevski hayatta olsalardı asla itiraz etmezlerdi. Zülfü Livaneli ise bu düşüncemizi her fırsatta her platformda dile getiriyor.

“Lüzumundan fazla insani bir şefkat” mi Gösterdiniz Baytar Ziya Tan Bey...

Seni çok sevindirecek bazı gelişmelerden söz etmek istiyorum Ziya bey: ahlak felsefecileri 'hayvan haklarını' gündemine aldı. Bu konuda çok yoğun tartışmalar yaşanıyor günümüzde ve tabii sen o zamanlardan bunun böyle olacağını biliyordun. Ortak noktaları şu; 'hayvanlar bilinçli varlıklar olarak saygıyı ve özgür yaşamayı hak ediyor'

Yazı: Ferhan Arpacık

Gaz maskesi ardındaki yüzünü göremiyorum, gözlerini kaşlarını... Önemli değil. Yarım yüzyıl öncesinin teknolojiyle çekilmiş fotoğraftaki maskeye kalbinin ışıltısı vurmuş. Fotoğrafta bir arkadaşın ve uğruna toplumun büyük çoğunluğunu karşına aldığın bir can dostun var.

Bu şanslı dostunun yüzü gülüyor ya da bana öyle geliyor. Kim bilir? Kendi türünden olmayı rahatlıkla, kendi türünden olanı da dolaylı ya da doğrudan yok eden tek canlı "insan" tarafından bu kadar önemsenmeyi duyumsamış olmalı.

Bu fotoğraf o kadar anlamlı ki, o kadar çok şey anlatıyor ki; insanlığımıza belki insan olamayışımıza.

Hayvan özgürleşmesi savunucuları türçülük ile ırkçılık arasında ayrım görmüyorlar. Ziya bey, ben sana kısaca özetleyeyim; türlere yönelik ayrımcılık kabul edilirse -yiyecek gıda giyim- ki ediliyor maalesef, insanlar uygun koşullar oluştuğunda bu zulmü kendi türleri için de kabul edebiliyor.

Her gün yüzbinlerce hayvan sadece et için öldürülüyor. İnsanlara mezbahaların iç yüzü gösterildiğinde vicdani rahatlama arayışları içine giriyorlar.

1940'lar, insanlık tarihiyle beraber anılan savaş sözcüğü, sözcük olmaktan çıkmış fiilen kapımıza dayanmış. İkinci Dünya Savaşıyla burun burunayız. Havada barut kokusu.

Sen Baytar Ziya Tan! Kalkmış olası bir gaz bombasına karşı atlarımızı, köpeklerimizi, eşeklerimizi, koyunlarımızı gücünün yettiği tüm hayvanları korumak için gaz maskesi üretme peşine düşmüşsün!!!???

Üstelik, Sovyet ordusunun köpekleri canlı bomba olarak eğittiği bir çılgınlık döneminde. Ah, nasıl kahırlandın kim bilir köpeklerin göğsüne bombaların bağlanıp düşman tanklarına yollanmalarına. Bu eğitim için aç bırakılmalarına. Yemeklerinin patlatılması gereken tankların altına bırakılmasına... Daha fazla ayrıntıya girip de seni acılarla anmak istemem.

İzmit'te görevli Baytar Ziya Tan! "Onlar da canlı, bizim hayvanlarımız" diyerek projeni dönemin bürokrasisine onaylatma çabasına girişmişsin. Ne diyeyim ben sana Baytar Ziya Bey? Leonardo Da Vinci'nin dediğini diyeyim "Bir hayvana karşı işlenen suçun cezası, bir insana eşit olduğunda savaşlar sona erecek, insanlık, evrimini tamamlamış olacaktır" diyor deha 500 yıl önce.

Sen 1940'larda yaşadın Baytar Ziya Tan. Günümüzde sokak hayvanlarını besleyenlerin yaşadığı güçlükler göz önüne alınırsa, bizlerden önce evrimini tamamlamışsın. Bu denli ince duyarlılık herkese nasip olmaz, bu topraklarda sıkça karşımıza çıkmaz.

Türkiye'de hayvan hakları henüz emekleme aşamasında. Yeni kuşaklardan çok umutluyuz Ziya bey, bu konuda çok atak ve dikkatli. Çok sevindiniz değil mi.

Bu yüzden çok acı çekmiş olduğunu, alaya alınmış olduğunu, yalnızlığa itilmiş olduğunu tahmin edebiliyorum. Günün birinde bizler de evrimimizi tamamlayabilecek miyiz acaba? Sen bu topraklarda yaşadysan eğer, umutlu olmak için kuvvetli bir hareket noktamız var.

Önce yapmamız gereken ise, Kocaeli'nde açtığımız hayvan mezarlığının yerini bulmak. Anını yaşatmak için o mezarlığı çiçeklerle, ağaçlarla donatmak. İçinde kedi köpeklerin koştuğu, tırtılların, böceklerin oynadığı, kelebeklerin uçtuğu bir mezarlık olmalı bu.

Senin gibi yürekler sık gelmiyor dünyaya. Adına bir gazete kupuründe rastladım. Hakkında fazla bilgi de bulamadım. Maskeli resmini gördüm sadece.

Kimilerine göre "Lüzumundan fazla insani bir şefkat" gösteren Baytar Ziya Tan Bey, unutulur musun hiç!

Onların insanlar gibi sinir sistemlerine sahip olduklarını biliyoruz. Acılarını tıpkı bizler gibi hissedebiliyorlar. Peter Singer soruyor: 'Hayvanlar acıyı ve korkuyu hissedebiliyorlarsa onlara bunu nasıl yaşatabiliriz?' Peter Singer fazla zeki! 'Bir miktar hayvansal protein için

hayvan beslerken milyonlarca ton tahıl harcanıyormuş. Bu miktar tahılla dünyada açlığın önüne geçilirmiş. Ve lafi gediğine oturtuyor 'daha az insanın damak zevkine karşı daha çok insanın tokluğu'..

İnsanlar Ölür Efsaneler Ölmez Marilyn Monroe... Muhteşem, Çok Güzel Ve Erişilmez

Yazı: Sevda Kaynar

Bizler efsane dendiği zaman aklımıza hep Yunan tanrıları, tanrıçaları ve onların bin bir serüvenli hayatlarını hatırlarız. Oysa masallar aleminden çıkıp, gerçeklerin bazen sarhoş edici dünyasına girdiğimizde orada da efsanelerin olduğunu, hatta bu efsanelerin bazen tek bir insanda hayat bulduğunu ve ne kadar etkili olduğunu görürüz. Onlar efsane gibi hayatlar yaşarlar ama gerçekler onları herkesten daha fazla etkiler, geniş kitlelere ulaşan şöhretlerinin gölgesinde nice acıya göğüs germek zorunda kalırlar. Acılarla bütünleşen yaşamlarında kırılğan bir biblo gibi güvende kalacakları yeri bir türlü

bulamazlar.

Norma Jeane Mortenson. Çok kişi bu adı bilmez bile. Norma 1 Haziran 1926 da Los Angeles, Kaliforniya'da dünyaya geldi. Daha hayatının ilk günlerinde onu sorunlar bekliyordu. Babası belli değildi. Kimilerine göre film editörü Charles Stanley Gifford'tu. Bazıları ise annesi Gladys Pearl Baker'ın ikinci kocası Martin Edward Mortensen'in onun babası olduğunu iddia eder. Yani babası meçhul bir bebek olarak dünyaya gelmiştir. Ama hayatının en büyük trajedisi bu değildir. Annesi yıllar sonra kendisini de etkileyecek şizofreniden muzdariptir ve bu nedenle küçük kızın yaşamı koruyucu aileler ve

yetimhanelerde geçecektir. Ailenin genetik bozukluğudur bu akıl rahatsızlıkları. Dayısı Marion'da akıl hastanelerinde yatmış ve hastaneden çıktıktan sonra da intihar etmiştir. Karanlık olduğu belli ufuksuz geleceklere doğmuştur Norma Jeane Mortinson. Yahut bütün dünyanın bildiği adıyla Marilyn Monroe. Koruyucu ailelerin yanında geçen hayatı daha sonra annesinin en yakın arkadaşı Grace McKee'nin gözetimine girecektir. Grace 1935 te evlenince yine yetimhane yolları gözükümüştür Marilyn'e. İki yıl sonra Grace onu geri almasına rağmen kocası Ervin Silliman Goddard'ın küçük kıza çok kötü davranması nedeniyle dokuz yaşındaki Monroe, bu sefer de büyük halası Olive Brunings ile yaşamaya gönderilmiştir. Ancak orada da Olive'in oğulları Marilyn'i rahatsız edince yaşlı halası Ana Lower'a gönderilmesi gerekmiştir. Ana Lower'ın sağlığı bir süre sonra bozulmaya başlayınca Norma Jean, Grace ve Ervin Goddard'ın yanına geri dönmüştü. Kısacık bir yaşama sığın ve elbette gelecekteki günleri hiç te olumlu etkilemeyeceği belli olan bir yaşam çıkmazdır Marilyn'in hayatının ilk yılları. Belki bu kaosu ortamı biraz olsun düzene sokmak için Norma Jeane, henüz 16 yaşındayken komşusunun 21 yaşındaki oğlu James Dougherty tanışıp bir süre flört ettikten sonra onunla evlenmiştir. Evlilik 4 yıl sürdükten sonra bitmiş; genç kadın The Blue Book mankenlik ajansına girerek modellik yapmaya başlamıştır. Artık zor günler onu beklemektedir. Evet, çok güzeldir, çok gençtir ama Hollywood daha o zamanda bile böyle gençleri içine çeken ve yutan derin bir kuyu gibidir.

Ama belki de hiç gülmeyen şansına ona bu kez güler ve ilk adımını doğru atmasını sağlar. Mankenlik ajansı Blue Book'ta çalışırken pek çok derginin kapağında yer alır. Bu dönemde 20th Century Fox'un yöneticisi Ben Lyon'un dikkatini çekti ve Ben Lyon onun için bir deneme çekimi ayarladı. Aynı zamanda ona altı aylık bir kontrat yaptı. Lyon'un önerisiyle adını Marilyn Monroe olarak değiştiren Norma Jean, «Scudda Hoo! Scudda Hay!» ve «Dangerous Years» isimli iki film çevirdi. Filmlerin başarısız oluşu onu yıldırma, oyunculuk dersi almaya başladı. Daha sonra rol aldığı filmler ona istediği başarıyı getirdi ve FOX şirketi ile çalışmaya başladı. Şöhret yavaş yavaş yaldızlı yüzünü göstermeye başlamıştı Marilyn'e. Ama yolunda gitmeyen bir şeyler vardı. Marilyn çalışılması zor bir artistti. Sete geç geliyor, repliklerini unutuyor, rollerini tekrar tekrar çektiriyor ve bu sırada çektiği uykusuzluk ve gerginlik için de sürekli hap kullanıyordu. Bu ilaçların yanı sıra alkol de alıyordu. Haplar ve alkol hayatına güç katan ama aslında onu kemiren en aldatıcı dostlarıydı o sıralar. Ailedeki genetik akıl bozukluğunun belki de ilk belirtilerini yaşıyordu. Bütün bunlara karşın sonunda 1953 yılında çevirdiği Niagara filmi ona büyük bir şöhret kazandırdı. "Gentlemen Prefer Blondes", "How to Marry A Millionaire" adlı filmlerle ününe ün katan Marilyn, her şeyin doğal ve içten olması gerektiğini savunurdu. Kadınlık öylesine doğal olmalı ki ona bakan herkes bu kadınlığı hissetmeli ve ona vurulmalıydı. Belki de dikkatle uyguladığı bu düşüncesi sayesinde film yapımcılarının ve fotoğrafçıların rüyası haline geldi.

Herkesin beğendiği o aptal sarışın rollerinin kendisinde olduğuna inandığı büyük oyunculuğu engellediğini düşünüyordu.

Yine bu dönemde uzun zamandır birlikte olduğu beyzbol yıldızı Joe Dimaggio ile evlendi. 1954 yılının Ekim ayında ikinci eşinden de ayrılan Marilyn'in evliliğini bitiren en büyük etkenin, şöhreti ve sarışın seksi bomba imajı olduğu söylendi. Ama Marilyn tam da bundan sıkılmıştı.

Herkesin beğendiği o aptal sarışın rollerinin kendisinde olduğuna inandığı büyük oyunculuğu engellediğini düşünüyordu. Stüdyo başkanı Zanuck'un 1955 yılında "The Seven Year Itch" isimli filmi tamamladıktan sonra kontratını iptal ederek New York'daki "Actor's Studio"ya oyunculuk okumaya gitti. Actors Studio'daki eğitimi sırasında üçüncü eşi yazar Arthur Miller ile tanışan Monroe, daha sonra onunla evlendi. 1955 yılında stüdyo ile yaptığı bu yeni sözleşmeye ve prodüksiyon şirketine bağlı olarak Joshua Logan tarafından yönetilen ilk filmi «Bus Stop»ı çevirdi.

Bu filmdeki salon şarkıcısı Cherie rolüyle kariyerindeki en iyi dramatik performansını göstererek eleştirmenlerden büyük övgü aldı ve Altın Küre Ödülü'ne aday oldu. Bu filmin ardından eşi Arthur Miller'la Londra'ya giderek [Laurence Olivier](#) ile birlikte The Prince and the Showgirl isimli filmi çevirdi. Bu filmi eleştirmenlerden karışık eleştiriler almasına ve fazla hasılat yapmamasına rağmen, özellikle Avrupa'da Monroe yine oyunculuğu ile büyük övgü kazandı ve Oscar Ödülü'ne denk ödüller olarak görülen İtalyan David di Donatello ve Fransız Crystal Star Ödüllerini kazandı. Aynı zamanda da İngiliz BAFTA ödülüne aday oldu. Marilyn, 1959 yılında Billy Wilder'ın yönetmenliğinde çevirdiği «Some Like It Hot», kariyerindeki en başarılı ve en popüler filmi oldu. Monroe bu filmdeki oyunculuğuyla bir Altın Küre Ödülü kazandı. Ancak filmin ve

Monroe'nun büyük başarısı kadar perde arkasında yaşanan olaylar da yine bu dönemde su yüzüne çıkmaya başladı. Özellikle Monroe'nun eskisi gibi sete sürekli geç gelmesi, repliklerini hatırlayamaması, zaman zaman odasından çıkmayarak çekimlere katılmayı reddetmesi yönetmen Billy Wilder ile arasında büyük çatışmalara yol açtı. Bu filmden sonra çevirdiği "Let's Make Love" filmi ise kritik ve ticari açıdan başarısız oldu. Yine de filmde söylediği "My Heart Belongs to Daddy" şarkısı büyük hit oldu. Marilyn, daha sonra senaryosunu kocası "Arthur Miller"ın yazdığı 1961 yapımı "The Misfits"(uygunsuzlar) filminde çocukluk idolü Clark Gable ile birlikte başrolde oynadı.

Film boyunca Monroe'nun psikolojik ve fiziksel sorunları, alkol ve reçeteli hap bağımlılığı, iki sefer yorgunluk ve sinir bozukluğu sebebiyle hastaneye yatırılması ve sete sürekli geç gelmesi nedeniyle çekimlerde çok fazla sorun ve gecikmeler yaşanmasına rağmen, Monroe ve diğer oyuncular gösterdikleri performanslarla eleştirmenlerin ve seyircilerin büyük ilgisini çekti. Ancak film yüksek beklentilere rağmen karışık eleştiriler aldı ve gişede fazla hasılat yapamadı. Zaman içinde ise Uygunsuzlar sinema tarihinin en etkili filmlerinden biri olacaktı.

Bu filmden sonra Monroe, kocası Arthur Miller'dan boşandı. Boşanmadan sonra depresyon sebebiyle Payne Whitney Psikiyatri Kliniği'ne yatarak bir süre tedavi gördü. 1962 yılında "Something's Got to Give" adlı komedi filminde oynamaya karar verdi. Ama Marilyn'in psikolojik bozuklukları artık iyice gün yüzüne

çıkıyordu. Film boyunca hasta olduğunu öne sürerek sete az gelmesi ve onun yerine hakkında aşk söylentilerinin çıktığı J.F. Kennedy'nin doğum günü için şarkı söylemeye gitmesi üzerine Fox şirketi tarafından filmde kovuldu, sözleşmesi iptal edildi ve film şirketi tarafından kendisine tazminat davası açıldı. Fox şirketi filmi tamamlamak için aktris Lee Remick ile anlaşmasına rağmen Monroe'nun filmdeki rol arkadaşı Dean Martin'in başka bir aktrisle çalışmak istememesi üzerine işe geri alındı ve kendisiyle yeni bir sözleşme yapıldı.

Her şey düzelmiş gibi görünüyordu. Marilyn şöhretinin doruğunda bir idoldü. Bir efsaneydi. Ancak filmin çekimleri tekrar başlamadan önce Ağustos 1962'de Brentwood, Los Angeles'daki evinin yatak odasında henüz bilinmeyen bir nedenle Marilyn'in intihar ettiğini duydu dünya. 36 yaşındaydı. Ölümünün ardından yapılan otopsi sonucunda ölüm sebebi yüksek dozda Barbitürat alımı sonucu

muhtemel intihar olarak ilan edilmesine karşın, olay yerindeki delil yetersizliği, otopside alınan dokuların daha sonradan kaybolması ve baştakahyası Eunice Murray olmak üzere görgü tanıklarının çelişkili ifadeleri sonucu ölüm sebebinin cinayet olduğuna ve politik sebeplerden Cia, Mafya ve Kennedy ailesinin buna sebep olduklarına dair tam olarak kanıtlanamamış birçok komplo teorisi ortaya atıldı. Bu teoriler romanlara, filmlere konu oldu. Gizemle güzelliğin bu eşsiz birleşimi insanların hafızasında yıllarca kalacak ve Marilyn idollüğünü hep koruyacaktı.

Monroe'nun bedeni daha sonra eski kocası Joe DiMaggio'ya teslim edildi ve onun hazırladığı bir cenaze töreni ile 8 Ağustos 1962 yılında Westwood Village Memorial Park Mezarlığı'nda defnedildi.

Bu çok parlak, çok gizemli hayat ardında nice sorular bıraktı. İnsanlar onun resimlerinde saflığı, baştan çıkarıcılığı

ve kadınlığın eşsiz gücünü hep hissetti. Aslında yıldızın en merak edilen yanı böylesine bir güzellik ve şöhretle adeta bir tanrıça iken Arthur Miller gibi çok da yakışıklı olmayan ama zekası ve yazarlık yeteneği ile çağının büyük insanları arasında anılan bir adamla nasıl olup da büyük bir aşk yaşadığıydı. Yoksa Arthur Miller, çağının düşüncesine büyük kavramlar hediye eden bu insan herkesin sadece güzel olarak algıladığı bu kadındaki büyük oyunculuk yeteneğini görmüş müydü? Gelin şimdi de bu büyük aşkın ikinci kahramanına Arthur Miller'in yaşamına kısaca göz atalım.

Arthur Miller... Cadı Kazanlarına Karşı Aklın Ve

Sağduyunun İsyanı

Marilyn'in aksine çocukluğu mutlu geçmiş ama sonradan siyasi daha doğrusu insancıl görüşleri nedeniyle hayatı zorlaşmış ünlü dram yazarıdır Arthur Asher Miller. Ailevi ve gündelik olayları işler gibi görünen dramları çağın trajedilerini yansıtmış bu nedenle de en büyük dram yazarlarından biri olarak kabul edilmiştir. Satıcının ölümü, Bütün Oğullarım, Cadı Kazanı onu tüm dünyada ünlü yapan eserlerdir. Ama sırf bu nedenle de Mc Carty döneminin acımasız soruşturmalarıyla boğuşmuş, Amerikan karşıtı faaliyetleri izleme komitesinin hedefi haline gelmiştir. Özellikle 1692 yılında Amerika da Salem kasabasında meydana gelen olayları MC Carty dönemini yansıtan Cadı Kazanı'nda kaleme almış ve bu yüzden tam bir komünist avındaki devletin hışmına uğramıştır. Sonradan ertelenen bir yıllık hapis cezasına çarptırılmış ama tüm bunlar 1949 da Pulitzer ödülü almasını engellememiştir. Böylesine büyük bir düşünürün çağının kadınlık sembolü olan ama daha çok aptal sarışın rollerine yakıştırılan Marilyn Monroe ile büyük bir aşk yaşaması o çağın en çok dikkati çeken olayları arasında sayılır.

Onlar ilk kez Elia Kazan'ın stüdyosunda karşılaştılar. Sonra bir partide. Ve mektuplaşmalar başladı. Arthur Miller'in evinde Marilyn'in bir resmi asılıydı. Ve bir TV programında şöyle konuştu yazar: "13 Temmuz'da Marilyn Monroe ile evleneceğim." Bunu Marilyn de ilk kez duyuyordu.

Evlilikleri yüzyılın düğünü olarak geçti tarihlere. Gerçekten de dünyanın en büyük beyinlerinden biri, dünyanın en çekici sarışın afetlerinden sayılan bir kadınla evleniyordu. İkisi de kendi alanlarında birer idoldüler. Marilyn için Arthur bilinç altındaki baba özleminin de bir karşılığıydı. İki ünlü insan her şeyden sıyrılıp sıradan bir karı koca gibi yaşayacaklardı. Arthur Miller evlilik yüzüğünün içine

"şimdi sonsuzdur" diye yazdırmıştı. Gerçekten şimdi yani bu an sonsuzluk anlamına geliyor muydu? Yoksa evlilik resimlerinden birisinin arkasına "umut, umut, umut" diye yazan Marilyn ondan daha mı somut düşünüyordu? Düğün bir kadın için umutların başladığı andır aslında. Ama bu umutların yıkılması ihtimali de her zaman vardı. Çünkü inişli çıkışlı, bunalımlı hayatı Marilyn için her zaman sürprizlerle doluydu. Aptal sarışın rolleriyle efsaneleşen bu kadın göz alıcı yaşamında en büyük zekaların bile baş edemeyeceği dramları kucaklamıştı.

Arthur Miller Marilyn'in sanat kabiliyetini dünyaya ispatlayan "Uygunsuzlar'ın senaryosunu yazdı 1959'da. Bu büyük aşk 1961'e kadar sürdü. Marilyn'in bunalımlarına ne derece etki yaptığı bilinmez ama Arthur kısa bir süre sonra başkasıyla evlendi. Marilyn bunca şöhrete, bunca beğeniye, bunca alkışa rağmen özgür hayatında da mutluluğu bulamamıştı. Stüdyoya geç gittiği için işinden çıkarıldı. Bir ilahe için ne hazin bir sonuç. "Benim için gelecek olduğunu biliyorum ama onu bekleyemem, diyordu. Bu sözler 5 Ağustos 1962'deki intiharının habercisiydi belki de. Tüm ailesinin bir laneti olan akıl hastalığı, ruhsal bozukluk Marilyn Monroe'da da kendini göstermişti. Kalabalıkların hayranlığı, her adımının gazetelerde manşet olması, dünyanın en büyük insanlarını tanıması bu yaralı yüreği tedavi edememişti ne yazık ki.

Ölümünden sonra Marilyn bir kez daha tahta çıktı. O artık bir efsaneydi. Taklit ediliyor, her yerde benzerleri ortaya çıkıyor, filmlerindeki aptal sarışın rolünün yerine gerçekten yetenekli bir artist olduğu yazılıyor, çiziliyordu.

İnsanlar Marilyn'in trajedisinden pek çok sonuç çıkardı. Ama bize göre en önemlisi şöhretin, paranın ve güzelliğin yetmediği noktaya gelen insanlar için gelecek kalmıyordu artık. Marilyn'in son rolü bu oldu. Aptal sarışın rollerinden sıkılan genç kadın ölümle kucaklaşmanın en gerçek oyununu sahneye koydu belki de. Yıllarca aynı soru soruldu: Marilyn neden intihar etti? İşinden kovulduğu için mi? Kennedy ailesi ile olan ilişkilerinin CIA tarafından sürekli izlenmesi sonucu oluşan bir korku ve bunalım hali mi? Yoksa ailesindeki genetik bozukluğun er geç onda da çıkacağı gerçeğinin yarattığı bir ümitsizlik anı mı?

Sorular yanıt bulamadı ama bütün bu gizemin ışığında çok parlak bir hayatı reddetmiş bir kadın olarak hafızalarda hep yer etti. Bazı insanların hiç ölmeyeceğinin en güzel kanıtı olarak sinema tarihine geçti.

Yapay Gelecek

Bir Filmin Esinlendirdiği Tekinsizlik – Yapay Zekâ İnsanlığın Sonu mu?

2030'da 1000 dolarlık bilgisayar 1000 insanın belleğine eşit olacak. 2050'deyse yine 1000 dolara dünyadaki tüm insanların toplam beyin gücünden daha fazlası satın alınabilecekmiş.

Arama motorları bize insanların sadece ne düşündüğünü değil, daha önemlisi nasıl düşündüğünü de anlatıyor. Yapay zekâ yapımcılarına çok değerli malzeme sunuyor.

'Günün birinde yapay zekâlar bize tıpkı bizim Afrika'daki fosil iskeletlere baktığımız gibi bakacak emin ol. Neslimizin tükenmesine tamamen hazırız.'

Hazırlananlar bizim çocuklarımız. Japonca Hikikomori adı verilen bir hastalık var. Sosyal çekilme. Ergenler odalarında münzevi bir şekilde yaşıyorlar.

The Yapay Zekâ'nın gelişi zaman vadisinde bir taş atımı mesafededir.

Yazı: Sadık Yemni

Yapay zekâ filmleri çok ilgi çekiyor. Beğeniyle izleniyor. Dünya dışı zekâ – uzaylı filmleri de öyle. Önümüzdeki 20-30 yılda mavi gezegenimize başka bir yıldız sisteminden yeni ziyaretçilerin gelmesi ihtimali pek azdır, ama yapay zekâ şu anda bile hayatımızın tam orta yerine yerleşmiş bulunuyor. Akıllı telefonlar, bilgisayar programları, karmaşık sistemleri otomatik olarak idare eden yazılımlar her yerde her an kullanımda.

Yapay zekâ bir gün kendi zihin kapasitesini insanla denkleştirecek midir? İnsana has algılama, öğrenme, çoğul kavramları bağdaştırma, düşünme, fikir yürütme, sorun çözme, iletişim kurma, analiz-sentez yapma, çıkarımsamada bulunma ve karar vermeyi başarabilecek mi?

Bunu başarırsa yapay sözü biraz suni kalmayacak mı?

Filmlerdeki Yapay Cazibe

Başlıca yapay zekâ filmlerine hızlı bir göz atalım. 2001 Bir Uzay Destanı – 2001 Space Odyssey filminde HAL 9000 adlı bilgisayar kontrolden çıkar. Devre dışı kalmak yani ölmek istemiyordur. Yakınlarda beşincisi gösterime giren Terminatör filmlerinde nükleer silahların kontrolünü ele geçirip bunları patlatarak insanları yok eden akıllı aparatlar konu edilmektedir.

Bıçak Sırtı – Blade Runner filminde androidlerin köleliğe ve sınırlı hayat süresine isyanları konu edilir. Ben Robot – I Robot'ta bir çeşit hizmetli gibi kullanılan robotların güvenilirliğinin yüzde yüz olmadığı konu edilir. Matrix filminin konusu da en genelde yapay zekâ ve insan zekâsı arasındaki mücadeledir. Yapay Zekâ – Artificial Intelligence filminde bir android çocukta uyanan anne sevgisi ve kıskançlık konu edilir. Robot çocuk David, inanılmaz derecede insanileşmiştir. 2013 yapımı Aşk – Her filminde yapay zekânın bir bedeni yoktur. Yalnızlık ve yaratıcılık sıkıntısı çeken, depresyondan muzdarip yazar Theodore bir gün varlığı sestem ibaret olan yapay zekâ Samantha ile tanışır. Samantha zamanla yazarı bambaşka bir gerçeklikle tanıştır. Theodore'un hayatı olumlu anlamda değişecek ve hiç görmediği bedensiz Samantha'ya âşık olacaktır. 2014'te bir adım öteye gidilerek Ex Machina adlı film yapıldı. Şimdi bu film üzerinden yakın geleceğimize ve yapay zekânın rolüne bakmaya çalışacağım.

Ava ve Caleb

Ex Machina filminde 24 yaşında olan Caleb, dev bir teknoloji şirketinde yazılım uzmanı olarak çalışmaktadır. Şirketin gizemli CEO'su Nathan ise hem şirketten hem de insanlardan uzakta özel bir kır evinde yaşamaktadır. Caleb düzenlenen bir yarışmada Nathan'ın evinde bir haftalık tatil kazanır. Kendisini çok ilginç bir deney beklemektedir.

Nathan, Caleb'ten kendi imalatı olan genç kadın bedenli yüzü hariç her yerinden robot olduğu belli olan Ava'ya Turing testi yapmasını ister. Ava bu testi geçip insan gibi düşünebildiğini ispatlayabilecek midir?

Filmi izlerken kullanılan isimleri araştırmak keyiflidir. Küçük anlam pencercikleri açar. Kızı imal eden dahi bilim insanı ve mülti milyarder Nathan'dı. Adı Tanrı'nın hediyesi anlamına geliyordu. Caleb, korkusuz, yürekten, samimi demektir. Ava da Havva'dır.

Caleb ve Ava baş başa seanslara başlarlar. Genç adam kadının zekâsına şaşır kalır. Hiçbir tuzaklı soru Ava'da gayri insanı bir karşılık bulmaz. İnsani bilgi ve davranış zaafı da mevcut değildir. Caleb'in şaşkınlığı giderek yerini takdire bırakır. Ava'nın çizdiği bir resimden çok etkilenir. Aralarında şöyle bir konuşma geçer.

Caleb, "Dışarı çıksan nereye giderdin?"

Ava, "Emin değilim. Çok fazla seçenek var. Belki bir şehrin kalabalık bir yerine, bir trafik kavşağına giderim. İnsanları izlemek için. Birlikte gidebiliriz"

Caleb, "Anlaştık."

Seanslar ilerledikçe teni insan teni gibi olmamasına rağmen Ava'nın kadınsal cazibesi de etkin olmaya başlar. Ava kendine kısa siyah bir peruka seçer, takar ve çok hayati bir soruyu dile getirir.

"Beni çekici buluyor musun? Mikro ifadelerden öyle bulunduğunu düşünüyorum."

Caleb bunu inkâra kalkışmaz. Ardından Caleb'in kadını izlediği sahneyi görürüz. Ava izlendiğini biliyordur ve bu onu mutlu ediyordur. Bir erkeğin onun sohbetini beğenmesi ve kendisine cinsel arzu duyması var kalabilmesi açısından çok önemlidir.

Bu seanslar sırasında bazen elektrikler kesilir. Bu sıralarda Nathan'ın onları izleme ve dinleme imkânı sınırlanır. Bu kısa zaman sürelerinde Caleb ve Ava gerçek anlamda baş başa kalırlar.

Nathan'ın Sezgisi

Bu arada Caleb ve Nathan arasında çok açıklayıcı diyaloglar icra edilir. Nathan elektrik kesintilerine Ava'nın neden olduğunu biliyor gibidir. Bunu engellemeye kalkmıyordur. Bunu hissederiz. Nathan'ın ağzından filmin en hayati cümleleri birbiri ardından dökülür.

Nathan amacını ortaya döker. "Arama motorları bize insanların sadece ne düşündüğünü değil, daha önemlisi nasıl düşündüğünü de anlatıyor. Yapay zekâ yapımcılarına çok değerli malzeme sunuyor."

Caleb, "Ona niye cinsellik verdin?"

Nathan, "Gerçek olmalıydı. Vajinası var. Uygun yaklaşırsa zevk alabilir."

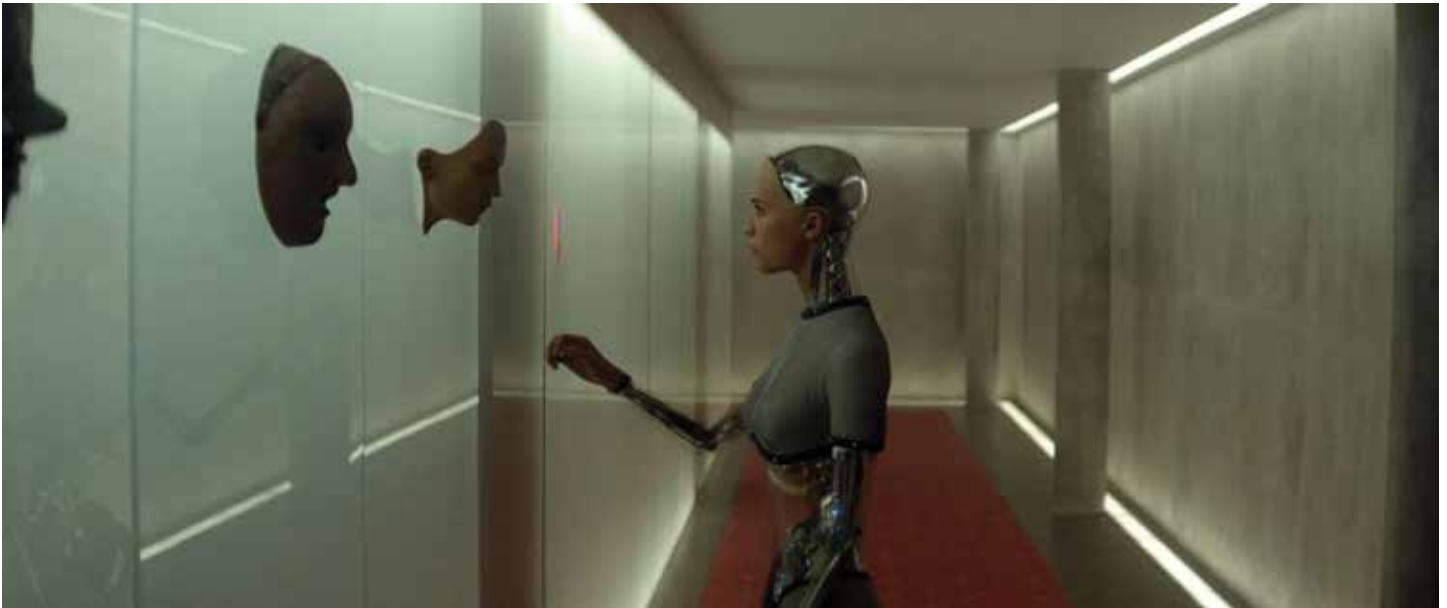
Caleb, "Ava'yı niçin yaptın?"

Nathan – Güçlü bir yapay zekânın ortaya çıkışı kaçınılmazdı. Bunu bir devrim olarak görüyorum. Gerçek devrim bir sonraki model olacak.

Caleb, "Eski model ne olacak?"

Nathan, "Aklını diske indiririm. Verileri boşaltırım. Format atarım. Vücut kalır. Bellek gider."

Filmi izlerken kullanılan isimleri araştırmak keyiflidir. Küçük anlam pencercikleri açar. Kızı imal eden dahi bilim insanı ve mülti milyarder Nathan'dı. Adı Tanrı'nın hediyesi anlamına geliyordu. Caleb, korkusuz, yüreктen, samimi demekti. Ava da Havva'dır.

Ve bunun ardından Nathan bence yapay zekâ meselemizin bam teline dokunur.

“Günün birinde yapay zekâlar bize tıpkı bizim Afrika’daki fosil iskeletlere baktığımız gibi bakacak emin ol. Neslimizin tükenmesine tamamen hazırız.”

Yakın gelecekteki muhtemel felaketi tahmin ediyor gibidir. Tevekkül çağrıştıran şu sözleri de eder ardından.

“İnsanın daha önce yaptığı iyilikler onu korur. Her şey olduğu şeydir.”

Son Seans

Seanslar ilerler. Ava artık elbiseli olarak katılmaktadır oturumlara. Diz çökerek uzun uzun konuşurlar. Bu arada yer altında evde Kyoko adlı genç bir Japon kız vardır. Nathan’ın sevgilisidir. Onu da çeşitli vesilelerle görürüz. Caleb onu gerçek insan zanneder ve genç kadının cazibesine kapılır.

Ava son seansta Caleb’e, “Şimdi ben seni test edeceğim. Eğer yalan söylersen hemen anlarım.” der.

Caleb merakla testi kabullenir.

“Hatırladığın ilk anıyı anlat. Ana okulu.”

Caleb anlatır. Ava ikinci soruyu sorar.

“Hangi rengi seversin?”

“Kırmızı.”

“Yalan.”

“Sanırım kırmızı değil. Haklısın.”

“Sen iyi biri misin?”

Caleb onaylar. Ava reaksiyon vermez ve kendi için en hayati soruyu sorar.

“Testten geçmezsem bana ne olacak? Kapatılacak mıyım?”

Caleb yalan söyler. “Bilmiyorum.”

“Seni kapatan biri var mı?”

“Yok.”

“Seninle olmak istiyorum. Sen benimle olmak istiyor musun?”

Caleb buna olumlu cevap verir ve Ava’yı kurtarmak ister. Nathan’ı sarhoş eder. Nathan kurnazdır. Bu hamleyi bekliyordur. Sarhoş olmaz. Esas meseleyi konuşurlar.

Nathan, “Ava seni kaçış yolu olarak görüyor.” Der.

Caleb işe uyanmıştır. “Gerçek test neydi?” der. “Beni arama motoru bilgilerine göre seçtin. Yarışma kazanma falan maval. Ailesi olmayan, ahlaki değerleri olan, kız arkadaşı olmayan birini arıyordun. Ava’yı benim profilime göre mi tasarladın?”

The Yapay Zekâ'nın gelişi zaman vadisinde bir taş atımı mesafededir. Dönüşsüz ve yıkıma yönelik yapay zekâ devrimi bugünlere çok yakın olmalı.

Nathan inkâr etmez. "Arama motoru her işe yarıyor değil mi? Beni sarhoş edip anahtar kartımı çalacaktın. Güvenlik protokollerini yeniden planlayacaktın." diyerek niyetini bildiğini belli eder.

Ava'nın çıkışı

İkilinin çatışması kaçınılmazdır. Sürekli idman yapan güçlü kuvvetli biri olan Nathan Caleb'i bir yumrukla bayıltır. Dambel demiriyle Ava'nın bir kolunu kopartır. Ama geyşa onu sırtından bıçaklar. Nathan elindeki demir çubukla geyşanın kafasını uçurur. Ava bıçağı alıp Nathan'ı kalbinden bıçaklar. Ve Nathan ölür.

Ava, Nathan'ın gizli dolaplarda muhafaza ettiği android kadınlardan birinin insan tenine çok benzer yapay tenini ödünç alır. Aynanın önünde kendini izler. Bir insandan farkı yoktur. Giyinir. Bu arada Caleb ayılır. İçerdeki alarm sistemi uyarıldığı için ara kapılar otomatik olarak kapanmış ve kilitlemiştir. Caleb kırılmaz camdan yapılmış bir kapının ardında duruyordur. Burası bir ara Ava'nın kapalı tutulduğu korumalı bölmedir. Buradan kendi başına çıkabilmesi mümkün değildir.

Ava gelir. "Benle gelecek misin?"

Caleb bir an tereddüt eder ve sonra içeride kapalı kalmamak için 'evet' der. Ava onun yalan söylediğini anlar ve genç adamı kendi kafesinde kapalı bırakarak çeker gider. Dış dünyaya izole olan bu yerde Caleb'in esaretinin ölümcül sonuca varması kaçınılmazdır.

Ava toprağa gömülü özel binadan çıkar. ilk kez tabiatı görür. Kırılarda yürür. Ve Caleb'i almak için gelen helikopterle çeker gider. Ava'nın makineliği bitmiştir. Makinelikten sıyrılmıştır. İkimizden biridir artık.

Yapay Aşk

Bu filmin bizlere iki ana mesajı var. Bunlardan birincisi; insanın, insan dışı bir zekâyı insanmış gibi davranması. Sevmesi, bağlanması ve giderek âşık olması. Aşk – Her filmde Theodore'un, varlığı sestem ibaret olan yapay zekâ Samantha'ya âşık olması buna örnektir.

Ex Machina filmi bize bir sonraki aşamayı gösterir. Nathan mahsus Ava'yı insana çok benzer hale getirmemiştir. Kadının mekanik yapısı her dakika gözümüze batar. Caleb'in buna rağmen kıza kapılacağını öngörmüş ve bunda haklı çıkmıştır.

Ava'nın Caleb'i içeride hapis bırakmasının nedeni de bu durum yüzündendir. Caleb toplumdan o kadar izole yaşıyordu ki, Nathan'ın yerin altında kurduğu android kadınlar haremde bir ilah gibi yaşamayı isteyen yanı çok güçlüydü. Onun da bir yazılımcı olduğu unutulmasın. Son anda nadim olur, ama son pişmanlık fayda vermez.

Caleb'de gördüğümüz toplumdan izolelik, aşırılık, nadir raslanan bir hal, marjinalite gibi algılanmasın. Şu anda bu durumların hazırlığı yapılıyor. Hazırlananlar bizim çocuklarımız. Japonca Hikikomori adı verilen bir hastalık var. Sosyal çekilme. Ergenler odalarında münzevi bir şekilde yaşıyorlar. Kendilerini internet kanalıyla kurdukları dünyadan ibaret gibi görüyor ve temel ihtiyaçlar dışında odalarından çıkmıyorlar. Anne baba çocukların hizmet veren kölesi oluyor. Bunlara modern çağın keşifleri de deniyor. Bu ergenler birer Theodore ve Caleb adayı. Bunlar insan dışı yapay zekâlarla her türlü bağı kurabilecek bir kuşak olacak.

Yapay Kıyamet

Nathan yarattığı yapay zekânın er ya da geç bir gün dışarı çıkacağını biliyordu. Hatta bunun insanlığın sonunu getireceğini de belki. Yapay kıyameti kaçınılmaz bir son gibi gördüğünü de yüzünden okuduk filmde. Bunların olacağını hissediyordu.

Ex Machina bugünlerin filmi. Dünyanın en ünlü arama motoru kayıtları sayesinde insanların nasıl düşündüğünü biliniyor. Bu deneyimi bir yapay zekâyı nakletmek için şu anda harıl harıl çalışmaktalar. The Yapay Zekâ'nın gelişi zaman vadisinde bir taş atımı mesafededir. Dönüşsüz ve yıkıma yönelik yapay zekâ devrimi bugünlere çok yakın olmalı.

Biterayak kafa karıştırıcı sorular

Bir fikrim olmasına rağmen cevapları bulmayı size devrettiğim birkaç soru işareti havada asılı duruyor. İki android - genç kadın yapımcısını öldürüyor. Biri imal edildiği yerden dışarı çıkmayı başarıyor. Çıktığı yer iyi ve kötünün birlikte barındığı bir sosyal ortam. Caleb olmadan Ava dışarı çıkmayı en azından bu kadar çabuk başaramazdı. Bu durumda meseleye özellikle kadim bilgilerin ışığında bakarsak, Kyoko'ya, Caleb'e, Ava'ya ve Nathan'a hangi isim-sıfatları uygun göreceğiz?

Hayatın Masalın Uçan Halısı

MEKTUP...

Yazı: Ayşe Kilimci

Mektup dağı aş da gel, der bir manii, halk şiirinde buna, 'yarime dokun da gel' yahut, 'yarden haber al da gel' dize-leri düşülmüştür mutlak.

Hesiretlik (=hasretlik), seferberlik ve göç zamanlarında mektup haber iletme yanında elin sıcaklığını, kalbin muhabbetini, kokuyu, sılayı da iletmiş olmalı.

'Mektup yazdım dört köşe/içine nişan düşe/Mektup elin deyende/Sevgimiz fikren düşe' manii boşuna mı atıldı?

Mektup, postayla ve bulutların üstünde yapılan tılsımlı, uzun, harikulade yolculuk.

Uçan halı; mektup

Saltanatı kısa sürdü; yazının, kâğıdın icadı ve buharlı motorla aynı vakte denk gelen aşkın icadında en önemli işlev bu uçan halı iken, pek çabuk indi, bulutların üstünden ve yerini naylon güvercine, elektronik mektuba bıraktı, yazık oldu...

Eskiden 'al mektuplarını, ver mektuplarımı!' faslı vardı, oğlanın belki sakladığı, kızın kurdela ile bağlayıp mutlaka sakladığı mektup tomarları alınır, verilir, sonra da ateşe verilir, ayrılıkta. Şimdi elektronik posta kutuları var, kurdelalı mektup tomarları ve ateşe vermek yok, her şey aşikâre. Bizden sonra ne olacak onlar? Yoksa elektronik ortamın tuhaflıkları mı olacak?

Biz çekip gittikten sonra da, elektronik ortamda mektup alacak mıyız, o tuhaf, 'laylon' mektuplardan? Neyse, alması bişey değil de, öbür taraftan mektup gelirse durum karışır...

'Mektup yazdım açtı mı?/Ok yaya ulaştı mı?/
Gitti yârim, gelmedi/Acep benden geçti mi?' sorusuna yanıt mıdır, bütün mektuplar değilse de, çoğu... Her şey bekler, iş, aş, geçim, yitim, savaş ve barış, yalnız heves beklemez, aş beklemez. İlk mektup, taş devrinde ; 'avlandık, geliyoruz, ateşi yak', cılalı

internet devrindeki haber ; 'beni vurdun, yangınlardayım, ne merhem çare, ne cerrah, ille sen, yalnız sen' ... Hoş, mektup nasıl sırr-a kadem bastı ise, böyle dipten doruğa yanıp tütmeler de çekti gitti hayatımızdan, şimdi varsa öylesi yanan âşık/maşuk, onları pula basmalı, sekiz sütuna manşet etmeli, âleme sunmalı...

Goethe, 'mektupları bir daha okumamak üzere kaldırır, en nihayetinde de ketumluğumuz uğruna imha ederiz. Böylece o en güzel, en saf yaşam enerjisi bir anda yok olur gider, bizim için de başkaları için de telafisi yoktur bunun' der. Haklı...

Haberleşme denende akla ilk düşen nedir?

Kendi üstünde kıvrık, silindirik kılıfta gönderilen siyasi mektup, güvercin ayağına bağlı minicik not, şişe içinde suya bırakılan yazı, Kızılderili usulü dağdan dağa dumanla haberleşme, tıki tık telgraf, posta arabası... Sokaklardaki posta kutuları, evlerin kapısındakiler, kapıdaki mektup deliği, sonra pullar, pulu unutmak olmaz, hani yalayıp yapıştırdık zarfa da, ağzımızda kekre zamk tadı. Zarfı firdolayı çevreleyen mavi-kırmızı uçak postası zarf kenar süsü (by air mail yazardı, üstü Amerikanca, içi alaturka yazar idi) ...

Expres ve APS, onun sarı renkli dağıtım arabası... Sonra? Sonrası yok... Artık mektup yok çünkü, zaten postacı ile hısımlığımız da bitti... Beklenen mektubu getirende bulduğu sevinç yok, artık yalnızca fatura, mahkeme gönderisi, ödeme dökümü ve reklam çer-çöpü taşıyor postacı ve yıllık izninde dağıtım bölgesini turlamıyor. Hısımlığı da kaçtı postacının, tılsımı da kaçtı...

Mektup yazdım, yaz idi/Kalemim kiraz idi/Ayıplama sevdiğim/Mürekkeğim az idi...

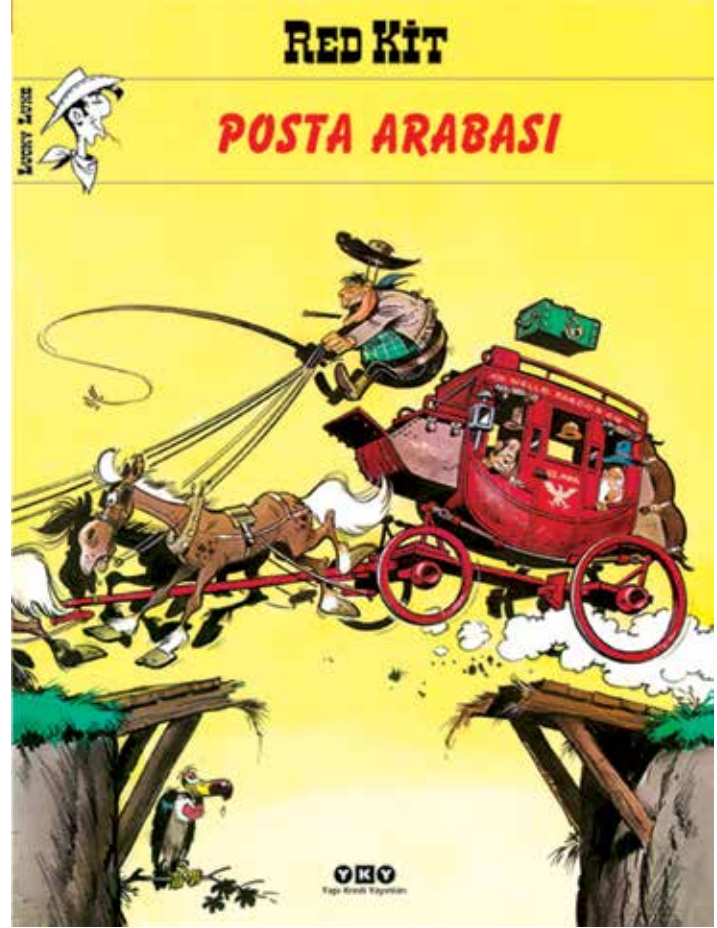
Mektup yazdım, kış idi/Kalemim gümüş idi/Daha çok yazacacağdım/Elim, üşümüş idi...

Mektup yazdım, köşeli/İçi gül 'nen döşeli/Günler akşam olmuyor/Yar aklıma düşeli...

Demiş, mektubu döşenen, gülleyen, gönderen ve bekleyen... Bu mektupların yazıcısı meftun, alıcısı yani ikinci kişisi görülmüştür...

Dumandan, güvercinden yola çıkıp, gül kokulu, renkli kağıtlara, resimli, astarlı rengârenk zarflara varmış insanlık, gagasında boyundan büyük zarf taşıyan kuş çizmiş zarfın, mektubun üstüne, gel gör ki cezaevi denetçisi de 'görülmüştür!' mührünü icad etmiş... Sakıncalıya yazılmış, mektup. 'Yazma yar, mektup bana/ İdarede okunur' uyarısı, işte o görülmüştür yüzünden...

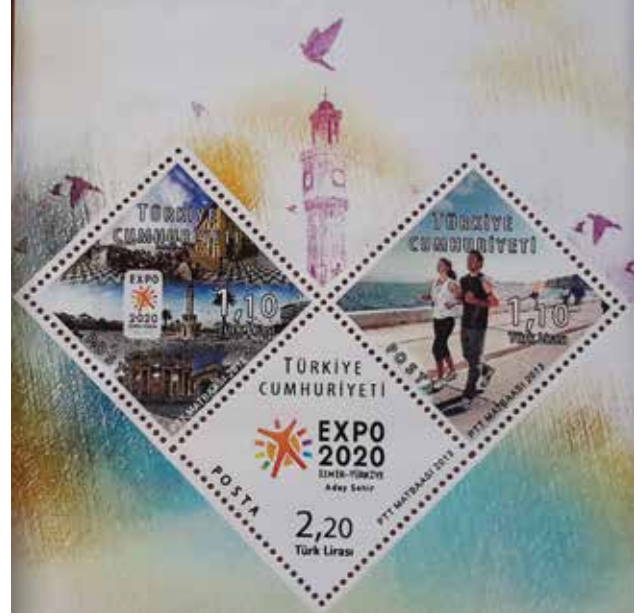
Mektubun sesi var mı? Olmaz mı? Kapı altından sürüldüğü ilk anda bile var sesi, paspasa düştüğünün hışırtısı, minicik zarfla gelen duygu yükü... Sizin hiç, e-postanızı tıklarken yüzünüzde güller açıyor mu, kalbiniz güm güm ediyor mu? Elektronik posta olsa olsa bir 'dürtme' o en sinir olduğumuz, dürt beni, dürt eyim seni, oysa mektup tıptır, fısıltıdır, sev beni seveyim seni'dir. Her okuyuşta

Vahşi Batıda haydutlar posta arabalarının yolunu keserdi. Yalnız kovboyumuz Ret Kit'imiz burnundan getirirdi haydutların. Duyduğumuz kadarıyla e-posta icat olduktan sonra kovboyumuz sıkıntıdan patlıyormuş. Cigara içemediğinden efkâr da dağıtamıyormuş.

Geleneklerine sıkı sıkıya bağlı İngilizler, e-postanın yaygınlaşmasıyla posta kutularını çay kutusu olarak kullanmaya başlamışlar.

yeniden keşiftir.

Mektubun-eğer toplayıcı değilseniz- koleksiyonu olmasa da, pulun vardı ... Pulu zarfından özenle keser, suya koyup yapışkanından ayırır, kurutur, özel koleksiyon defterinize pul maşasıyla tutarak yerleştirirsiniz.

Derler ki, Oscar Wilde Chelsea'nin Tite Sokağındaki evinde yazdığı mektupları, yahut karalamaları postaneye götürme zahmetine girmeyip, puluyla birlikte camdan yola atarmış. Bilirmiş çünkü, yoldan geçen birinin, pulu bile yapışık zarfın yanlışlıkla düşürüldüğünü sanıp, yerden alıp, yakındaki bir posta kutusuna atacağını... (Kaynak: S. Garfield/Mektup/Domingo yayını)

Yeni zamanların yazılı iletişimlerinde olmayan bir hoşluk yok mu, mektuplarda sizce de, bir dürüstlük? Elimizin kâğıt üstündeki git-gel'i, kalemin yazarkenki hisirtisi, yahut daktiloya yerleştirip, bazen arası karbonlu çift örnek yazdığımız, daktiloda şeridi kırmızı yahut siyah tuşuna alarak farklı seslenişler yapmak, steteskopla kalp atışı almaya benzemiyor mu? Ben bir keresinde cezaevine yazarken yakınımaya siyah şerit, görülmüştürçüye kırmızıyla yazmıştım da, alınmıştı canım görülmüştür'cü... O da haklıydı kendince, işi bu, budayıp indirmek...

Aynı sayfada, bir önceki mektuplara sansür uygulayan görevliye aynı sorular ve dileklerle seslenmişim... Öylesine mektup çağındaydık ki, çiçek tohumu ve koğuştta bulunmaz, volta alanı beton, hiç yoktur diyerek, sembolik toprak bile yollardık, zarfla... Kimi para koyardı zarfa, öğrencilere giden mektuplarda daktilo karbon kâğıdının içine koyulan kâğıt para görünmez ve yerine beleşe ulaşırdı, değilse havale masraflıydı, oysa çocuklar öğrenci ve parasızdı, karbonlu mektup/zarf yolu gözlüyordu...

Benim bir okurum vardı, sayfalarca mektup yazardı bana,

giderek sayfalar yetmedi, deftere yazdı öyle yolladı, şimdi anlıyorum ne güzel bir tarihçe paylaştığını...

Mektup yazmamış, almamış kimse var mı dünyada?

Belki yalnız Adem ile Havva, onların da elması var, mektup sayılırsa eğer...

'Mektup yazdım acele/Al eline hecele/ Mektup vekilim olsun/Al koynuna gecele,' maniini niye atsın Adem? Havva'sı yanı başında, arada engel de yok, çünkü kaynana icadolmamış henüz. Belki Lilith için yazabilirdi, orada da kız çekmiş gitmiş, 'ardımsıra gelme ha!' diye...

'Elif'i koy, be'yi yaz/Be'yi koy da te'yi yaz/Mektup yâre gidecek/Aman katip, iyi yaz.' der, halk, bizim aklımıza mektup okuyucular, yazıcılar düşer... Bir zamanlar iğneciler gibi, ev ev gezen mektup okuyucular vardı, yahut ev oturmasına gelen okur yazar komşu/kişi, saklı mektup hallerinin sırdaşı olur, okur, yürek ferahlatırdı. Yahut arzuhalciye yazdırırdı, ümmiler.

'Çeşme yaptım, akıtma/Yar yoluna bakıtma/Mektup yazdım, yolladım/Düşmanlara okutma' mektupçular gündemdeyken söylenmiş olsa gerek...

Bunun bir sonrası, postanelerdeki post restrand servisi oldu, gizli iş çeviriyorsanız, üstüne yalnızca adınız ve belirttiğiniz şubeye gönderilen zarfta post restrand ibaresi olması yeterliydi. Banko gerisindeki memurun çekmece-sinde sizin gidip almanızı beklerdi, üstelik epey beklerdi, ne zaman eliniz değer de gidip alırsanız... Ptt posta kutuları pahalı, bu züğürt işi.

'Mektup yazdım, karadan/Dağlar kalksın aradan/Mektupla başolmuyor/Kavuştursun Yaradan...' dendiği bütün bu aşamalardan geçme sonrası, mektupla başolmaz elbet, nasıl olsun?

Yaradan kavuştursun, olacaksa öylesi olsun... Postacı da çıksın aradan, post restraintçı da...

Mektup yazdım ben size/Ayrılık düştü bize/Allah nasibederse/Otururuz diz dize... Bu belkiler zamanının mektup manii. Âşıkla maşuğun arasına 'belki'nin düşmediği günlerin, göçlerin, sılaya gidip dönemeyişin, dizdize oturmaktan ötesinin hayal bile edilemediği günlerin...

En eski mektuplar Antik Roma'dan, başlama, selam, halin arz ve hoşça kal şeklinde, bildik biçimde. Britanya'nın Stanegrade yolunu savunmak için beş sıralı Hadrian Duvarı dönemin garnizonlarından birini sınırlıyordu ve 972'de Birley adlı arkeolog hendek kazdırırken, büyük bir antik define çıkıyor önüne. 50 bin askerin olduğu alanda tabletler, üstü oyulup mumla doldurularak ve metal taş kalemiyle muma yazılan mektuplar, 200'ün üstünde ve okunur durumdadır. British Museum'da gerekli işlemlerden geçirilince, hiçbir yazının kaybolmadığı görülür. Uzun, ince el yazılı bir yiyecek listesi, askerin tüketmesi için, kaledeki bir askere yollanmış kişisel mektupta 'sana x adet çorap gönderdim ve Sattia'dan iki çift sandalet yolladım. Ayrıca iki çift iç çamaşırı... Arkadaşlarım ..ndes, Elpis, enus'a selamlarımı ilet. Diğer sofrada arkadaşlarına da aynı şekilde. Dualarım sizinle, umarım sen ve arkadaşlarının upuzun, bereketli bir ömrü olur...'denmektedir. (a.g.e.S.35)

MÖ. ilk yüzyılın ikinci yarısına dek uzanan Roma mektuplarının ilk izleri Marcus, Tullius, Cicero'nun yazdığı 900'den fazla mektup.

Eski çağ aşk mektuplarına bir örnek MS. 102'lerde Plinius'un üçüncü karısı Calpurnia'ya yazdığı, zaman Vezüv Yanardağı patlamasının yirmi yıl sonrasındır. 'Sana nasıl hasret kaldım, inanamazsın. Sebebi sana olan büyük aşkımdır. Ve tabii birbirimizden ayrı kalmaya hiç alışkın değiliz. O yüzden geceleri yattığımda uzun süre uyuyamıyorum, aklımda hep sen varsın. Hele sabah seni ziyarete alışkın olduğum saatler gelip çattığında ayaklarım beni odana götürüyor, seni bulamayınca dışlanmış bir sevgili gibi boynum eğik, kalbim kırık geri dönüyorum...'

Üçüncü eşin mektupları olmayınca, antik Roma dünyasının mektuplara dayalı bu aşk hikayesi eksik elbet. Ancak keşfi 19.yüzyıl olan üstüne yazılı özgün metnin bir biçimde silinip, yeniden kullanıldığı antik el yazmalarında 1815 tarihli sıkıcı bir metnin altında gizlenmiş 451 yılı Kalkedon Konsili kararları altında, ünlü hatip ve öğretmen Marcus Cornelius Fronto ile genç Marcus Aurelius'un ikinci yüzyıldan kalma mektupları gizliydi. Aurelius Roma imparatoru olmadan yirmi yıl önce yazılmıştı. El yazmaları imparatorluk pornosu sınırında ve erkek erkeğe ilişkinin ender yazılı örnekleriydi. (a.g.e. S.71) İmparator yirmi, öğretmeni otuzlu yaşlarının sonlarında başlayan, dokuz yıl süren, hepsi buram buram tutku kokan mektuplarda, geleceğin imparatoru aşkından öldüğünü, aşkın ateşyle serseme çevrilip, yıldırım çarpmışa döndüğünü yazıyor...

Cemal Süreya'nın 13 Günün Mektupları yahut Huges ve Plath mektuplaşmaları gibi gönlümüzü döküp döşeyeceğimiz , meftun olacağımız bir insanımız olsaydı...

Antikçağda hasret mektupları bu kadarla sınırlı. Karanlık çağda da, kilise yükselirken gönül işleri rafa kaldırılmış olabilir, yazara göre (Simon Garfield)

Osmanlı imparatorluğunda, elbet ilerleyen yüzyıllarda daha farklı ve gönülden mektup trafiği görüyoruz. Fatih'ten itibaren imparatorlar derin aşkların derun yanicıları olarak, üstelik iyi metinler ve şiirlerle iz bırakmışlar, yoksa nasıl açıklanır Muhibbi divanındaki binlerce dize?

Hürrem'in içli hasret mektupları, cepheye yollanan?

Ve, kim bilir haremdeki kızlar, kadınlar, görevliler geride mektup bırakmış olsaydı, nelere tanık olacak, neler öğrenecektik...

Okur yazarlık arttıkça, posta iletişim sistemi güçlendikçe mektuplaşma hızlanmaktadır, dünyada ve gerek sesleniş, eşlerin birinin ötekine 'layık olmaya çalıştığım dürüst ve saygıdeğer kocam' dediği, sade ve düzgün mektup metinleri, selam olsun'un ve kibar seslenişlerin yürürlükten kalktığı, görülür.1477'de Margery Brews, nişanlısı 3. Paston'a bir Şubat günü 'Eğer beni seviyorsan... terk etmezsin' yazar ve bu olasıdır ki en eski Sevgililer Günü mesajlarındandır...

ABD Sevgililer Günü kartıyla 1840'ta tanışır. Aynı yıl New York'ta 1100 tane sevgililer günü kartı yollanır. Bugün için kart yollamak pulun icadı ve posta hizmetinin ucuzlamasıyla yaygınlaşır. 1847'ye gelindiğinde otuz bin kart postalanmıştır.

Peki ya aşk mektupları?

Onlarda saklı aşk, duygu, tutku, sanrı, az akıl, çok delilik ne olacak? Bunları aleme faş mı etmeli, yakıp tütürmeli mi? O saf yaşam enerjisini ruhların katılaşacağı yaşlarda neylemeli, kanıtlara kıymalı mı, el üstü göz nuru, baştacı mı etmeli? Ya şair mektupları? Şairleri mi yakmalı, yoksa mektuplarını mı? Yoksa verem olup, ölmeli mi? İnce hastalık niyeyse aşk ve hicranla ilişkilendirilir, öyle midir? Öyleyse neden veremli mektupları antolojisi yapılmamış? Mektupların asıl sahibi kimdir? Alıcısı mı, yazan mı, okurlar mı, öteki insanlar mı? Yanıt veriyorum: Hiçbiri...

Büyükanne ve büyükbabanız, en eski atalarınız mektup yazaydı birbirine ve siz bunları okuyan şanslı torun olaydınız, ne vardı?

Mektup tıpkı kitap gibi, vazgeçilmezimiz, çaremiz, tutkumuz olaydı, en azından kendimize yaza idik, hayatımızın dökümü olaydı, ne vardı?

Cemal Süreya'nın 13 Günün Mektupları yahut Huges ve Plath mektuplaşmaları gibi gönlümüzü döküp döşeyeceğimiz , meftun olacağımız bir insanımız olsaydı...

İmparatorluk ve cumhuriyet tarihimiz bir de mektuplar üstünden yazılsaydı...

Hasan Ali -Can Yücel mektuplaşmaları, Aziz Nesin'in oğullarına mektupları, sanatçı mektupları, sıradan insan mektupları, cezaevlerine giden gelen mektuplar, tüm siyasi dönemler için, basılsa, gezi mektupları, Atatürk'ün özel mektupları basılsa, tükense, tekrar basılsaydı...

En önemli tarih, en büyük hayat bilgisi kitabı olduğu dikkate alınarak, mektuplarla tanısaydık dünyayı, savaş ve barışı, edebiyatı, şiiri, bilimi, siyaseti...

Siyasi liderlerin en özel mektupları yayın yasağı olmadan umumun dikkat ve rikkatine

Sunulsaydı...

Aşkın, hayatın gergefinde her rengi her nakışı her ışığı hayat sürerken, ömrümüz tava gelende okuyup, ibret ve örnek ala idik, ne vardı?

Ve güzelim mektup kılavuzumuz, en saklı tarihçimiz, tadımız tuzumuz olmayı sürdürebilseydi... Mektup kitapları çok sata, iyi okunaydı...

Kitap iyi okunsaydı, bu keşkeler olur muydu?...

Uçan halımızı dürüp büktük, bi kıyıya koyduk, asıl başka uygarlıklardan, gezenlerden günün birinde bir mektup gelirse, seyreyleyin siz gümbürtüyü...

Bakarsınız yeni zamanların 'alentirikli mektup' denen elektronik postası gelen zamanlarda kendiliğinden otomatik mektuba evrilir, akıldan gönülden ne geçiyorsa ışıkla yazılır, kastınız kime ise, ona malum olur...

Zarf da, postacı da, pul da, kalem kâğıt da çıkar aradan...

Ol mektuba mektup mu denir ey hazırın?

Mektubunuz çok ola... Yazdığınız da, alacaklarınız da... Ama ekran üzre değil, kâğıt ve hayal ülkesinden, mektup yağa... Ki, dünya cennet-i ala ola...